

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

УДК: 34.028 (575.3)

ББК: 67.91 (2Т)

С-21

Бо ҳуқуқи дастнавис

САФАРАЛИЗОДА ДАЛЕРИ САЙДАҲТАМ

ТАЪСИРИ РАВАНДҶОИ ҶАҶОНИШАВӢ БА НИЗОМИ ҲУҚУҚИИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва
таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимоти ҳуқуқӣ ва сиёсӣ (илмҳои
ҳуқуқшиносӣ)

Душанбе – 2020

Диссертатсия дар кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро гардидааст

Роҳбари илмӣ: **Раҳмон Дилшод Сафарбек** – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ: **Назарзода Носир Ҷобир** – доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, сарҳодими илмии Шуъбаи Шарқи Наздик ва Миёнаи Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон

Мансурзода Амиршоҳ Мансур – номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, сардори шуъбаи ташкилӣ-илмӣ ва таъбу нашр, дотсенти кафедраи фанҳои давлатӣ-ҳуқуқии Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муассисаи тақриздиханда: Донишгоҳи Славянии Россия ва Тоҷикистон (ш. Душанбе).

Ҳимояи диссертатсия 22-уми декабри соли 2020, соати 14⁰⁰ дар чаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D. КОА - 002-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, кӯчаи Буни Ҳисорак, толори Шӯрои диссертатсионии факултети ҳуқуқшиносӣ) баргузор мегардад.

Бо мазмуни диссертатсия тавассути сомонаи www.tnu.tj ва дар китобхонаи марказии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) метавон шинос шуд.

Автореферат « _____ » _____ соли 2020 фириастода шуд.

Котиби илми Шӯрои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор

У.А. Азиззода

МУҚАДДИМА

Мубрам будани мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Имрӯз мавҷудияти давлатҳо бидуни иштирок дар муносибатҳои байналмилалӣ ғайриимкон буда, дар ин маҷро низоми ҳуқуқии давлатҳо аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ дар канор буда наметавонад. Ҷаҳонишавии ҳуқуқ, иқтисод, сиёсат, коммуникатсия ва фарҳанг ба ҳамаи соҳаҳои муҳимми ҳаёти имрӯза таъсир расонида, таҳдидҳо ва оқибатҳои он дар сиёсати дохилии давлат ва муносибатҳои байналмилалӣ ба назар мерасад.

Дар замони муосир вазъияти байналмилалӣ мураккаб ва пурпечуб гардида, коста шудани мустақилияти низомҳои ҳуқуқии миллӣ, мавқеи соҳибхитияри давлатҳо, афзудани муҳочират, таъсири давлатҳои абарқудрат ба давлатҳои хурд ва вобаста, низои фарҳангҳо, тағйирёбандагии чараҳои меҳнат ва сармоя, ки оқибатҳои бухрони минтақавии ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ дорад, мушоҳида карда мешавад. Ҷаҳонишавӣ ба радифи равандҳое, ки барои тамоми инсоният оқибатҳои чиддӣ ва хавфнок доранд, дохил шуда, ҳислати чараҳои онро сифатнок пешгӯӣ кардан ғайриимкон аст.

Воқеан, ҷаҳонишавӣ ҳамчун раванди хусусияти айни (объективӣ) ва зехнӣ (субъективӣ) дошта бо омилҳои иқтисодӣ, ҳуқуқӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва рушди технологӣ вобастагӣ дорад. Дар ин росто, омилҳои иқтисодӣ чун имконият ва омилҳои ҳуқуқӣ воситаи таъбиқи ҳадафҳои ҷаҳонишавӣ дар дигар соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ баромад мекунад.

Ҷаҳонишавӣ ва равандҳои он аслан дар симои созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ва давлатҳои абарқудрате, ки таъсир ва идеологияи худро метавонанд ба дигар давлатҳо расонанд, инчунин рушди техника ва технологияи муосир ва дигар омилҳо, ифода меёбад. Дар натиҷаи рушди равандҳои ҷаҳонишавӣ воқеаҳои дар давлатҳои абарқудрат бавҷудодада метавонанд таъсири худро ба дигар давлатҳо расонанд.

Ҷаҳонишавӣ давраи навбатии байналмилалисозӣ (интернатионализатсия) дар асоси рушди технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ буда, ба мустаҳкамшавии ҳамкорихои давлатҳо ва вобастагии мутақобилаи онҳо оварда мерасонад. Маҳз технологияҳои ҳозиразамони алоқа ва иттилоот шароити навро барои ҳамгирии тамоми соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ фароҳам овардааст. Ҷаҳонишавӣ дар амал ба табодули мутақобила, муттаҳидшавӣ ва ягонакунонии низомҳои ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии давлатҳо оварда расонида, аз рӯи миқёси ҷаҳонӣ вобастагии мутақобиларо дар сатҳи баланд ҷалб менамояд.

Чаҳонишавӣ натиҷаи таърихи тӯлонии ҳамзистии инсоният буда, равандҳои ҷаҳони муосир суръати рушди онро васеъ намуда истодааст. Чаҳонишавии муосир ҳамчун зухуроти аср дар ибтидо озодии равобитаи давлатҳоро ба миён оварда, боиси аз байн бардоштани ҳама гуна маҳдудиятҳо дар муносибатҳои байнидавлатӣ шуда истодааст.

Асри XXI асри ҷаҳонишавӣ аст, аз ин раванд канораҷӯӣ намудан ғайриимкон аст ва мебошад бо он муқовимат ва ё дигар чораҳои заруриро роҳандозӣ намуд. Бо дарназардошти манфиату арзишҳои миллию давлатӣ истифода намудани равандҳо ва дастовардҳои муосири ҷаҳонишавӣ метавонад ҷомеа ва давлатро аз таъсири манфии он дар қанор гузорад.

Тамоми равандҳо ва зухуроте, ки густариш меёбанд, дорои хислати мусбат ва манфӣ мебошанд. Вобаста ба ин, раванди ҷаҳонишавӣ низ хусусиятҳои манфӣ ва мусбати зиёдеро дар тамоми соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ рӯи қор овардааст. Дар ибтидо, раванди ҷаҳонишавӣ арзишҳои мусбати худро намоиш дода, баъдан бидуни шубҳа манфиатҳои он ба минтақа ва давлатҳои дастрас мегардад, ки чунин стратегияро пайгирӣ менамоянд. Дар ин замина, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон паҳлуҳои манфӣ ва мусбати таъсири равандҳои ҷаҳонишавиро воқеъбинона чунин арзёбӣ мекунад: «Ҳоло мо дар шароите қарор дорем, ки ҷаҳонишавӣ ба ҳайси раванди ҳокими таҳаввулоти сайёра, агар аз як тараф, барои рушди иқтисодию технологӣ ва умуман тақомули кишварҳо имкониятҳои бузург фароҳам орад, аз сӯи дигар, метавонад боиси тезугундшавии масъалаҳои сиёсӣ иқтисодӣ, фарҳангӣ ахлоқӣ ва инчунин торафт бештар гардидани нобаробарии иҷтимоии мардум ва шиддат гирифтани бӯҳрони маънавии ҷомеа гардад»¹.

Дар шароити муосир низомҳои ҳуқуқии миллӣ зери таъсири бевоситаи равандҳои ҷаҳонишавӣ қарор гирифта, стандартҳои байналмилалӣ ба сифати воситаҳои асосии татбиқкунандаи ҳадафҳои ҷаҳонишавӣ истифода мегарданд.

Вобаста ба ин, наздикшавӣ ва ҳамкориҳои мутақобилаи низомҳои ҳуқуқии давлатҳои миллӣ ба танзими шабеҳи муносибатҳои ҷамъиятию давлатӣ мусоидат намуда, ягонагии низоми ҳуқуқии давлатҳо номаълум боқӣ мемонад.

¹Ниг.: Суханрони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси ботантана ба муносибати Рӯзи милитсияи тоҷик. – Душанбе, 10 ноябри соли 2012: [Захираи электронӣ]: Манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2018).

Падидаи ҷаҳонишавӣ бо ҳуқуқ дар алоқамандӣ қарор дорад. Ҷазои мусоиди ҳуқуқӣ равандро ҷаҳонишавиро метавонад ба манфиати низоми ҳуқуқии миллӣ равона намояд. Таъсири мусбат ва манфии равандро ҷаҳонишавӣ бо асосҳои ҳуқуқӣ алоқаманд буда, идоракунии ва ҳамроҳангсозӣ дар ин самт вазифаи асосии ҳуқуқро бояд ташкил намояд.

Масъалаи таъсири равандро ҷаҳонишавӣ ва бунёди низоми ҳуқуқии миллӣ дар асоси арзишҳои миллии таърихиву фарҳангӣ дар меҳвари сиёсати доимии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорад. Мубрамияти масъалаи мазкурро Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо таври зайл изҳор намудааст: «Вобаста ба равандро ҷаҳонишавӣ ва шиддат гирифтани муборизаҳои иттилоотӣ, ҳамчунин воридшавии мафкураи бегона ба зеҳни ҷомеа институтҳои илмиву таҳқиқоти Академияи илмҳо, академияҳои соҳавӣ, Маркази таҳқиқоти стратегӣ, дигар марказҳои илмӣ ва кафедраҳои ҷомеашиносии муассисаҳои таҳсилоти олиӣ касбиро зарур аст, ки ба таҳқиқу таблиғи масъалаҳои худшиносиву ҳудогоҳӣ, ҳифзи арзишҳои миллии таърихиву фарҳангӣ, тавсеаи ҷаҳонбинии демокративу дунявӣ, пойдории ваҳдат ва суботи ҷомеа тавачҷуҳи бештар зоҳир намоянд»². Ҳамчунин, бо ташаббуси бевоситаи Пешвои миллат қабул гардинаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим» (21юли соли 2011, № 210) ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» (7 июни соли 2007, №331), ки сирф хусусияти миллӣ доранд, бунёди низоми ҳуқуқии миллиро дар раванди ҷаҳонишавӣ дар асоси арзишҳои миллии таърихӣ ва фарҳангӣ ба роҳ монд.

Инчунин, мубрамияти таҳқиқи масъалаи мазкурро Пешвои миллат дар паёмҳои худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 20 апрели соли 2012 ва 22 декабри соли 2016 ба таври зайл баён намудаанд: «Раванди ҷаҳонишавӣ, ки имрӯз тамоюли ҳоким бар равобити байналмилалӣ, аз ҳамаи мо ҷустуҷӯи эҷодгарона ва дарёфти дақиқи василаву воситаҳои татбиқи ин манфиатҳои миллиро тақозо дорад»³. «Вобаста ба вазъи имрӯзаи ҷаҳон, ки ба он бухронҳои сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангиву ахлоқӣ таъсир мерасонанд, олимони

² Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 январи соли 2015. – Душанбе, 2015. – С. 4. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи муроҷиат: 22.09.2019).

³ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 апрели соли 2012. – Душанбе, 2012. – С. 3. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи муроҷиат: 22.09.2019).

чомашиноси мо бояд дастовардҳои таърихи халқамонро бештар тарғиб намоянд ва таҳқиқоташонро ба тақвияти пояҳои давлату давлатдорӣ миллиамон ҳамчун омили муҳимтарини ҳифз ва таҳкими истиклолияти давлатӣ равона созанд. Дар ин раванд муассисаҳои илмиро зарур аст, ки ҷиҳати ба сиёсати имрӯза мутобиқ намудани мавзӯҳои фармоишӣ чораҷӯӣ карда, таҳқиқи масъалаҳои умдаи давлатдорӣ миллиамонро бо дарназардошти пешрафти иқтисоди миллӣ, ояндаи кишвар ва ҳалли мушкилоти мубрами чома анҷом диҳанд»⁴.

Ҳамин тавр, Сарвари давлат тамоми аҳли чомааро аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ хушдор менамояд, аз ин рӯ моро зарур аст, ки таҳқиқи масъалаи мазкурро дар доираи илмҳои чомашиносӣ, махсусан ҳуқуқшиносӣ густариш диҳем.

Зарурат ба зикр аст, ки мубрамияти таҳқиқи мавзӯи мазкур дар як қатор консепсияҳо, барномаҳо ва стратегияҳо бевосита ишора гардидааст:

- Консепсияи сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 феввали соли 2018, № 1005 тасдиқ шудааст, масъалаи амалӣ гардидани сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо дарназардошти равандҳои ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирӣ бевосита муқаррар намудааст. Тавре ки дар банди 5 Консепсияи мазкур баён гардидааст: «Сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дарназардошти арзишҳои умумибашарӣ ва манфиатҳои миллӣ, таъсири ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонангсозӣ ва яхселакунии қонунгузори давлатҳо ва низомҳои ҳуқуқи ҷаҳонӣ, рушди муносибатҳои ҳуқуқи байналмилалӣ, таъсири иттиҳодҳои нави ҷаҳонӣ ва минтақавии байни давлатҳо, таҳдиду хатарҳои нави ҷаҳонӣ амалӣ карда шуда, ба қоҳиш додани таъсири манфии ҷаҳонишавӣ, муқовимат бо хатарҳо ва таҳдидҳои ҷаҳонӣ (терроризм, экстремизм ва дигар падидаҳои хатарзо), ҳифзи фазои иттилоотии ҷумҳурӣ аз хатарҳои иттилоотии ҷаҳони муосир равона карда мешавад»⁵;

- Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январӣ соли 2015, № 332 тасдиқ шудааст, мубрамияти мавзӯи мазкурро бо мазмуни зайл ифода менамояд: «Вусъати рӯзафзуни раванди ҷаҳонишавӣ аз

⁴ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 декабри соли 2016. – Душанбе, 2016. – С. 2. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2019).

⁵ Консепсияи сиёсати ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028 аз 6 феввали соли 2018. – № 1005 // Маҳзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқи ҚТ «Адлия». Шақли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

муҳимтарин хусусиятҳои замони муосир доништа шуда, ин раванд дар баробари мусоидат ба муносибатҳои наздики халқу кишварҳо ва ташаккули низоми фарогири равобити сиёсату иқтисодӣ ва илмиву фарҳангӣ миёни онҳо, ҳамзамон метавонад пайомадҳои номатлуберо, аз қабилӣ амиқтар шудани фарқи байни кишварҳои пешрафта ва ақибмонда, шиддат гирифтани фишор ба арзишҳои миллий ва фарҳанги халқҳо ва ғайра ба дунбол дошта бошад»⁶;

- Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2008, № 451 тасдиқ шудааст, масъалаи мазкурро дар мазмуни зерин муқаррар намудааст: «Дар шароити ҷаҳонишавии иттилоотии иҷтимоию сиёсӣ, иқтисодӣ, минтақабандии он, ки шаклҳои бештари хушдордиҳандаи таъсири иттилоотиро касб мекунад, зарурати нигоҳдорӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи иттилоот, таъмини амнияти онҳо аз тариқи таҳияи ҳуҷҷати концептуалии муайянкунандаи сиёсати давлатӣ дар ин соҳа – консепсияи сиёсати давлатии иттилоотӣ ба миён омадааст»⁷;

- Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 19 феввали соли 2011, № 1021 тасдиқ шудааст, масъалаи мазкурро дар самти яғонасозӣ ва ҳамгирӣ чунин инъикос намудааст: «Раванди таъмини яғонагӣ ва ҳамроҳсозии қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон бо давлатҳои аъзои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил ҳамчун ҷараёни тадриҷан бо ҳам наздикшавии низоми ҳуқуқӣ бояд хусусияти ҳамроҳсозӣ, асосноккунии илмӣ ва тақмилибии мутақобила дошта бошад»⁸.

Ҳамин тавр, муҳаббатҳои мавзӯи мазкур ва дигар паҳлуҳои он дар санадҳои меъёрӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ ва адабиёти илмҳои ҳуқуқшиносӣ муқаррар гардида, таҳқиқоти илмиро талаб менамоянд.

Тавсифи умумии кор

Робитаи кор бо мавзӯи илмӣ. Диссертатсия мутобики Барномаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи

⁶ Консепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январӣ соли 2015. – № 332 // Махзани мутамаккази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ «Адлия». Шақли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

⁷ Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2008. – №451// Махзани мутамаккази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ «Адлия». Шақли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

⁸ Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 19 феввали соли 2011. – № 1021// Махзани мутамаккази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ «Адлия». Шақли 7.0. [Заҳираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

миллии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020-«Проблемаҳои назариявӣ ва амалии таъмини ҳуқуқу озодиҳои инсон дар низоми ҳуқуқии ҚТ» омода карда шудааст.

Сатҳи таҳқиқи мавзӯ. Масъалаҳои вобаста ба равандҳои ҷаҳонишавӣ, таъсири он ба соҳаҳои гуногуни ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ аз ҷониби олимон дар соҳаҳои гуногун мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Ҳуқуқшиносони ватанӣ падидаи ҷаҳонишавиро дар соҳаҳои гуногун мавриди таҳқиқ қарор дода, натиҷаи таҳқиқотҳои онҳо асоси рисолаи мазкурро ташкил медиҳад.

Паҳлуҳои гуногуни равандҳои ҷаҳонишавӣ дар қорҳои илмӣ-таҳқиқотии олимони ватанӣ: Э.С. Насриддинзода⁹, Д.С. Раҳмон¹⁰, А.Ғ. Холиқзода¹¹, Б.А. Сафарзода¹², Р.Ш. Сотиволдиев¹³, А.М. Диноршоев¹⁴, Ҷ.З. Мачидзода¹⁵, Ҷ. Саъдизода¹⁶, Д. Ибрагимов¹⁷, С.

⁹ Ниг.: Насурдинов, Э.С. Формирование правовой культуры в Республике Таджикистан в условиях углубления культурно-цивилизационных различий: проблемы теории и практики: дис. ... д-ра юрид. наук. – Душанбе, 2014. – 432 с.

¹⁰ Ниг.: Сафаров Д.С. Права человека и глобализация в контексте исламской правовой культуры: история и современность: дис. ... кан. юрид. наук. – Душанбе, 2012. – 216 с.; Раҳмон Д.С. Ҳуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тақвиятёбии тафовутҳои фарҳангӣ – тамаддунӣ: масъалаҳои назарӣ, усулӣ ва амалӣ-ҳуқуқӣ: диссертатсия. – Душанбе, 2020. – 480 с.

¹¹ Ниг.: Холиқов А.Ғ. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои давлати миллий. – Душанбе., 2009. – 70 с.; Мачидзода Ҷ.З., Холиқзода А.Ғ., Одиназода Р.С. Ҷавонон ва амнияти иттилоотӣ (дар масири ҷаҳонишавӣ). – Душанбе, 2019. – 240 с.

¹² Ниг.: Сафарзода, Б.А. Международные стандарты в области прав человека: история и современность: монография. – Душанбе: Эр-граф, 2016. – 324 с.; Сафарзода Б.А. Таъсири стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон ба қонунгузори миллии Тоҷикистон. Давлатшинсӣ ва ҳуқуқи инсон. Мачалаи илмӣ-амалӣ. – Душанбе, 2018. – № 1 (09) – С. 5-10.

¹³ Ниг.: Сотиволдиев Р.Ш. Проблемаҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2010. – 564 с.

¹⁴ Ниг.: Диноршоев А.М., Салоҳидинова С.М. Маҳфум ва моҳияти соҳибхитиёрии иқтисодӣ ва таъмини он дар шароити ҷаҳонишавӣ // Ҳаёти ҳуқуқӣ. Июл-сентябр – 2017. – № 3 (19). – С. 68-75.

¹⁵ Ниг.: Мачидзода Ҷ.З., Холиқзода А.Ғ., Одиназода Р.С. Ҷавонон ва амнияти иттилоотӣ (дар масири ҷаҳонишавӣ). – Душанбе, 2019. – 240 с.

¹⁶ Ниг.: Саъдизода Ҷ. Ташаккулёбии фарҳанги ҳуқуқи инсон дар шароити эъмори давлати ҳуқуқбунёд дар Тоҷикистон: диссертатсия. – Душанбе, 2017. – 241 с.

¹⁷ Ниг.: Ибрагимов Д. Информационная функция государства и ее реализация в Республике Таджикистан: вопросы теории и практики. Дис. ... канд. юрид. наук. – Душанбе, 2018. – 228 с.

Шарифзода¹⁸, Г. Муродова ва Шорухи Саидчаъфар¹⁹, Н. Асламзода²⁰, А. Муҳаммад²¹, Г.Н. Зокиров²² ва дигарон ба назар мерасад.

Вижагиҳои рушди низоми ҳуқуқии миллии давлатҳо дар шароити ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирӣ аз ҷониби муҳаққиқон: Р.Ш. Сотиволдиев²³, Ю.А. Тихомиров²⁴, С.А. Киреева²⁵, Ю.А. Волошин²⁶, Е.Г. Лукьянова²⁷, А.В. Малко²⁸, А.Е. Егоров²⁹, А. Хвалеева³⁰, В.М. Сирих³¹, С.В. Бахин³², А.В. Егоров³³, Л.М. Энтин³⁴ ва дигарон мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Таъсири равандроҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқии миллии давлатҳо ва қонунгузории миллии, ҷаҳонишавии ҳуқуқ, таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ дар асарҳои

¹⁸ Ниг.: Шарифзода С. Шақлҳои амалишавии функсияҳои давлати Тоҷикистон дар марҳилаи муосир: диссертатсия. – Душанбе, 2018. – 233 с

¹⁹ Ниг.: Муродова Г., Шохрухи С. Равандҳои глобализатсионӣ ва ояндаи давлатҳои миллии. – Душанбе, 2016. – 32 с.

²⁰ Ниг.: Асламзода Н. Ҷаҳони муосир: Глобаликунонӣ ва бӯҳрони асри XXI // Паёми ДМТ. – 2018. № 1 (17) – С. 261–267.

²¹ Ниг.: Муҳаммад А. Донишномаи мухтасари сиёсӣ. – Душанбе, 2016. – 350 с.

²² Ниг.: Зокиров Г.Н. Сиёсатшиносӣ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2007. – 304 с.

²³ Ниг.: Сотиволдиев, Р.Ш. Проблемаҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2010. – 564 с.

²⁴ Ниг.: Тихомиров, Ю.А. Цели и формы государственно-правовой интеграции // Правовое обеспечение межгосударственной интеграции: сборник статей / Отв. ред. Ю.А. Тихомиров, В.И. Лафитский. – М.: Олита, 2005. – С. 14–31.

²⁵ Ниг.: Киреева, С.А. Межгосударственная интеграционная деятельность как выражение внешней функции Российского государства / Под ред. Н.И. Матузова. – Саратов.: СГАП, 2005. – 336 с.

²⁶ Ниг.: Волошин, Ю.А. Государство и право в условиях глобализации и межгосударственной интеграции: проблемы теоретико-методологического восприятия // Правовые основы формирования гражданского общества в современной России. Сборник научных трудов по материалам всероссийского научно-практического круглого стола / Под общ. ред. А.В. Малько, К.А. Струсь. – Пятигорск – Саратов – Москва, 2010. – 344 с.

²⁷ Ниг.: Лукьянова, Е.Г. Основные тенденции развития российского права в условиях глобализации // Государство и право. – 2004. – № 7. – С. 34–38.

²⁸ Ниг.: Теория государства и права: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М, 2009 – 430 с.; Теория государства и права / Отв.ред.А.В. Малько. – М., 2004. – 244 с.

²⁹ Ниг.: Егоров, А.В. Правовая интеграция и ее содержание // Государство и право. – 2004. – № 6. – С. 74–84.

³⁰ Ниг.: Хвалеев, В.А. Правовая политика России в условиях глобализации. – Ростов-на-Дону, 2008. – 149 с.

³¹ Ниг.: Сырых, В.М. Логические основания общей теории права. В 2 х томах. Том 1: Элементный состав. – М, 2000. – 238 с.

³² Ниг.: Бахин, С.В. Сотрудничество государств по сближению национальных правовых систем: унификация и гармонизация права: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – СПб., 2003. – 45 с.

³³ Ниг.: Егоров, А.В. Правовая интеграция и ее содержание. // Государство и право. – 2004. – № 6. – С.74 – 84.

³⁴ Ниг.: Европейское право: учебник для вузов / Отв. ред. Л.М. Энтин. – М.: Норма, 2011. – 960 с.

Д.С. Раҳмон³⁵, В.В. Богатирев³⁶, Б.А. Турсункулова³⁷, Б.В. Макогон³⁸, И.И. Лукашук³⁹, В.В. Янков⁴⁰, С.А. Шетинин⁴¹, А. Кабалкин⁴², С.П. Котковец⁴³, М.Н. Марченко⁴⁴, В.И. Зажитски⁴⁵, Н.В. Архипова⁴⁶, В.Ш. Аюпов⁴⁷, В.М. Шумилов⁴⁸ ва дигарон мавриди пажӯҳиши хос қарор гирифтаанд.

Новобаста аз ин, масъалаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқи миллӣ дар илми ҳуқуқшиносӣ ба таври зарурӣ таҳлил нашудааст. Ҷаҳонишавӣ ҳамчун падидаи мураккаб ва муҳимми илми ҳуқуқшиносӣ дар оянда ба таҳлили ҳамачонибаи назариявӣ ва усулӣ эҳтиёҷ дорад. Инчунин, диссертатсияи мазкур бо мақсади таҳлили илми равандҳои ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқи миллӣ бо дарназардошти нуктаҳои назари илмӣ ва равандҳои ҷаҳони муосир анҷом дода мешавад.

Мақсадҳо ва вазифаҳои таҳқиқот. Мақсадҳои таҳқиқоти илмӣ аз инҳо иборат аст: 1) омӯзишу тадқиқи равандҳои ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқи миллӣ; 2) дарёфти роҳҳои ҳалли

³⁵ Ниг.: Сафаров Д.С. Права человека и глобализация в контексте исламской правовой культуры: история и современность: дис. ... кан. юрид. наук. – Душанбе, 2012. – 216 с.; Раҳмон Д.С. Ҳуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тақвиятёбии тафовутҳои фарҳангӣ-тамаддунӣ: масъалаҳои назарӣ, усулӣ ва амалӣ-ҳуқуқӣ. Диссертатсия. – Душанбе., 2020. – 480 с.

³⁶ Ниг.: Богатырев В.В. Глобализация позитивного права // Российский следователь. – 2008. – № 19. – С.28–32.; Богатырёв В.В. Глобализация права // – Владимир. – 2012. – № 41. – С.34–38.

³⁷ Ниг.: Турсункулова Б.А. Вызовы глобализации и перспективы развития постсоветских государств центральной Азии в переходный период. – Бишкек., 2006. – 188 с.

³⁸ Ниг.: Макогон Б.В. Процессы глобализации в современном праве и их проявление в российском законодательстве. – М. 2007., – 160 с.

³⁹ Ниг.: Лукашук И.И. Глобализация, государство, право XXI век. – М.: Спарк, 2000. – 262 с.

⁴⁰ Ниг.: Янков В.В. Глобализация в сфере публичного права: теоретико-методологический анализ. – Ростов-на-Дону. – 2009. – 156 с.

⁴¹ Ниг.: Шетинин С.А. Правовая глобализация: Понятие и основные формы. – Ростов-на-Дону., 2009. – 146 с.

⁴² Ниг.: Кабалкин А., Санникова Л. Глобализация правового, пространства и новеллы российского гражданского. Законодательства // Российская юстиция. – 2001. – № 12. – 56–60 с.

⁴³ Ниг.: Котковец С.П. Правовая система России в контексте тенденций глобализации. – Краснодар, 2010. – 230 с.

⁴⁴ Ниг.: Марченко М.Н. Глобализация и ее воздействие. – М.: Зерцало–М, 2007, – 244 с.

⁴⁵ Ниг.: Зажитски, В.И. Правотворчество и технико-юридические проблемы формирования системы российского законодательства в условиях глобализации. – М., – Новгород., 2007. – 320 с.

⁴⁶ Ниг.: Архипова Н.В. Современное российское право в условиях глобализации: теоретико-методологические проблемы: дис. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2006 – 178 с.

⁴⁷ Ниг.: Аюпов В.Ш. Право и мораль в условиях глобализации: дис. ... канд. юрид. наук. – Москва., 2009. – 210 с.

⁴⁸ Ниг.: Шумилов В.М. Международное право и глобальная правовая система // Московский журнал международного права. – 2002. – № 4 (16). – С. 45–47.

таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқии миллии Тоҷикистон; 3) пешниҳоди тавсия ва тақлифҳо оид ба ҳифзи низоми ҳуқуқии милли аз таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ.

Бо дарназардошти мақсадҳои мазкур дар диссертатсия вазиҳо зерин гузошта мешаванд:

- муайян намудани мафҳум ва моҳияти равандҳои ҷаҳонишавӣ ва дигар зуҳуротҳои ба он алоқаманд, чун падидаи таърихӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва ғ;

- таҳқиқ ва таҳлили мафҳумҳои «ҷаҳонишавӣ», «ҳамгирӣ», «низоми ҳуқуқии милли», «ҷаҳонишавии ҳуқуқӣ» ва дигар падидаҳои ба он алоқаманд;

- таҳқиқи дурнамои рушди низоми ҳуқуқии милли дар шароити ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирӣ;

- таҳлили вазъи ҳуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ;

- муайян намудани таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ;

- муайян намудани тарзу воситаҳои таъсири ҷаҳонишавии ҳуқуқӣ ба низоми ҳуқуқии милли;

- муайян намудани мавқеи соҳибхитӣҳои давлатӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ;

- манзур намудани пешниҳоди тавсияҳо ҷиҳати ҳифзи низоми ҳуқуқии милли аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ.

Объекти таҳқиқот. Объекти таҳқиқотро муносибатҳои ҷамъияти ташкил медиҳанд, ки сабаби рушди равандҳои ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба низоми ҳуқуқии милли мегарданд.

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсияро инҳо ташкил медиҳанд: 1) ғоя, афкор андешаву назари олимони оид ба равандҳои ҷаҳонишавӣ; 2) таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди низоми ҳуқуқии милли; 3) дигар масъалаҳои ба равандҳои ҷаҳонишавӣ алоқаманд.

Асоси методологии таҳқиқот. Асосҳои методологии таҳқиқотро усулҳои умумилмӣ ва усулҳои махсуси ҳуқуқӣ ташкил медиҳанд. Дар диссертатсия усулҳои умумилмӣ зерин истифода шудаанд: усулҳои диалектикӣ, функционалӣ, таҳлили низоминок, пешгуи илмӣ ва усулҳои мантиқии мушоҳида, таҳлил ва синтез. Аз усулҳои махсуси илмӣ бошад, усулҳои мантиқӣ-забонӣ, шаклӣ-мантиқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, муқоисавӣ-ҳуқуқӣ ва ҳоказо бештар қор бурда шудаанд.

Асоси назариявии таҳқиқот. Асоси назариявии таҳқиқотро ақидаҳои олимони ватаниву хоричӣ оид ба ҷанбаҳои гуногуни равандҳои ҷаҳонишавӣ ва низоми ҳуқуқии милли, ки ба масъалаи мазкур бахшида шудаанд, ташкил медиҳанд. Таҳлилҳо, ақидаҳо,

мафхумҳо ва дигар хусусиятҳои таҳқиқоти муаллиф дар заминаи муқоисаи ҳуқуқии онҳо бо нуқтаҳои назари илмӣ олимони ҷумҳурияи Тоҷикистон ва дар илм пазируфташудаи олимону муҳаққиқон пешбарӣ ва асоснок карда шудаанд.

Заминаи меъёрии таҳқиқоти рисола Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ, тавсияҳо ва санадҳои намунавӣ созмонҳои байналмилалӣ, қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил медиҳанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқоти илмӣ дар он ифода меёбад, ки рисолаи мазкур нахустин пажӯҳиши илмӣ оид ба таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди низоми ҳуқуқии миллии дар Тоҷикистон ба ҳисоб меравад. Дар рисолаи илмӣ зимни омӯзишу таҳлили ҳамаҷониба ва воқеъбинона нуқтаҳои назари ғуногун оид ба равандҳои ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқии миллии давлатӣ муайян ва аз лиҳози илмӣ асоснок карда шудааст.

Ба ҳимояи нуқтаҳои илмӣ зерин пешниҳод мегардад, ки онҳо навгонии таҳқиқоти илмӣ месозанд:

1. Ҷаҳонишавӣ ҳамчун таърихи инкишофи инсоният вобастагии ҳуқуқӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва иқтисодии давлатҳоро дар асоси ҳамгироии байналмилалӣ ва минтақавӣ ба миён оварда, дар натиҷа ба ивазшавӣ ва пайдоиши фазои ягонаи ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва иҷтимоӣ ҷаҳонишавӣ оварда мерасонад. Ҷаҳонишавӣ дар амалия ба табодули мутақобила, муттаҳидшавӣ ва ягонакунонии низомҳои ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии давлатҳо оварда расонида, фарогиршавии меъёрҳои ҳуқуқиро дар асоси мушкilotи ҷаҳонӣ ва дигар масъалаҳои дахлдор ба миён оварда, ба ташкил намудани фазои ягонаи ҷаҳонӣ мусоидат менамоянд. Вобаста ба ин, ҷаҳонишавӣ маъноӣ ба вучуд омадани майдони ягонаи байналмилалӣ ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ-иҷтимоӣ, инфрасохтори ба худ хоси байниминтақавӣ, аз ҷумла, иҷтимоӣ таълимӣ дорад.

2. Ҷаҳонишавӣ таъсири манфии худро ба ҳамаи дараҷаҳои соҳибхотирӣ давлатӣ мерасонад. Равандҳои ҷаҳонишавӣ соҳибхотирӣ ҳуқуқии давлатро, ки бо мустақилияти низоми ҳуқуқии миллии ифода меёбад, зери таъсири бевосита қарор медиҳад. Падидаи мазкур соҳибхотирӣ давлатро барои таъсиррасонии падидаҳои ҳуқуқии давлатҳои ғарбӣ шаффоф мегардонад, ки он ба коста шудани мустақилияти низоми ҳуқуқии кишвар ва ягонагии ҳудуди он оварда мерасонад. Соҳибхотирӣ ҳуқуқии давлат асоси таъмини соҳибхотирӣ иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангии давлат ба ҳисоб рафта, ҳифз ва инкишофи ҳамаҷонибаро бо дарназардошти арзишҳои миллии ва манфиати миллии талаб менамояд. Дар замини

ҳозира тамоюли вайрон кардани соҳибхитиёрии ҳуқуқӣ ва сиёсӣ дар натиҷаи вайронкунии соҳибхитиёрии иқтисодӣ ва мафкуравӣ чун таркибдихандаи асосии соҳибхитиёрии давлатӣ нисбатан айён ба назар мерасад.

Дар ин росто, ҷиҳати ҳифзи соҳибхитиёрии ҳуқуқии давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ, ки бо мустақилияти низоми ҳуқуқии миллӣ ифода меёбад пешниҳодҳои зерини амалӣ манзур карда мешавад:

- рушди устувори иқтисоди миллӣ, махсусан сари вақт густариши ҳадафи чоруми стратегияи давлат – саноаткунони мамлакат ва афзоиши содироти мол ва хизматрасонӣ назар ба воридот;

- тақмили танзими ҳуқуқии сармоягузори хориҷӣ, қарзҳои хориҷӣ ва дигар кумакҳои хориҷӣ;

- таҳия ва қабули стратегия ва ё концепсияи ҳифзи соҳибхитиёрии ҳуқуқии давлат аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ;

- таҳия ва қабули концепсияи ҳифзи ҳуқуқии иқтисоди миллӣ аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ;

- тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати ҳифзи фарҳанги миллӣ аз арзишҳои озодихоҳии ба он бегона ва ғ.

3. Равандҳои ҷаҳонишавӣ чун зухуроти айнӣ (объективӣ) ва зехнӣ (субъективӣ) қуллӣ соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятиро фаро гирифта, иқтисодро ҳамчун имконият ва ҳуқуқро чун воситаи татбиқунанда мавриди ҳадаф қарор дода, наздикшавии низомҳои ҳуқуқии давлатҳоро бо дарназардошти мушкilotҳои ҷаҳонӣ ва стандартҳои байналмилалӣ ба миён оварда истодааст. Дар ин замина, бо назардошти сабабҳои пайдоиш ва дигар хусиятҳои раванди ҷаҳонишавӣ ҷанбаи айнӣ (объективӣ) ва зехнӣ (субъективӣ)-и он пешниҳод мегардад: 1) хусусияти ҷанбаи айнӣ (объективӣ)-и ҷаҳонишавӣ дар он ифода меёбад, ки он ҷаҳонишавии ҳуқуқро ҳамчун натиҷаи раванди дурударози таърихӣ, инкишофи ҷамъияти инсонӣ ва шуури инсонӣ, рушди иқтисод, сиёсат, илм, техника, мушкilotҳои ҷаҳонӣ ва дигар омилҳо ба миён оварда, зарурат ба миён меорад, ки низоми ҳуқуқии миллӣ давлатҳо ба стандартҳои байналмилалӣ ва таҷрибаи пешқадами давлатҳо мутобиқ карда шавад; 2) хусусияти ҷанбаи зехнӣ (субъективӣ)-и ҷаҳонишавӣ ифодагари он аст, ки тавассути ҳуқуқ кӯшиши равона намудани равандҳои ҷаҳонишавӣ ба маҷрои зарурӣ, масалан мусоидати ворид намудани баъзе меъёрҳои санадҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ ва тавсияҳои созмонҳои байналмилалӣ ба низоми ҳуқуқии миллӣ ва ё қонунгузори миллӣ, ки нисбат ба хусусиятҳои миллӣ он ноошно мебошад, намуда мешавад.

4. Ҳуқуқи инсон натиҷаи таърихӣ рушди ҷамъият буда, ҷавҳари онро нуқтаҳои асосии ахлоқ, ки аз ҳамаи динҳои ҷаҳонӣ ва афкори

мутафаккиротӣ бузурги гузашта манша мегирад, ташкил медиҳад. Дар ин росто, новобаста аз ақидаи баъзе аз муҳаққиқон маврид ба зикр аст, ки «хуқуқи инсон» натиҷаи равандҳои ҷаҳонишавӣ набуда, дар ин самт танҳо «ҳимояи хуқуқи инсон» ҳамчун натиҷаи равандҳои мазкур баромад намуда аз ҷониби давлатҳои абарқудрат мавриди суистифода қарор гирифта истодааст. Назорат ва татбиқи «тартиботи демократӣ», «ҳимояи хуқуқи инсон», «мубориза бар зидди терроризм» ва «кумаки башардӯстона» аз ҷониби давлатҳои абарқудрат ҳамчун омилҳои асосии раванди ҷаҳонишавӣ баромад менамоянд. Мазмуни меҳварии ин доктрина дар эълон намудани дуҷуминдараҷагии манфиатҳои миллии ва соҳибистиқлолии давлатӣ дар назди мафҳуми «демократия» ва «хуқуқи инсон» мебошад. Аз ин рӯ, коста шудани нақши давлатҳои миллии ва соҳибистиқлолии онҳо, инчунин болоравии нақши механизмҳои байналмилалӣ мушоҳида мегардад.

5. Равандҳои ҷаҳонишавӣ низоми хуқуқии Тоҷикистон, махсусан фарҳанги хуқуқи инсонро зерин таъсири бевосита қарор дода, ҷавҳари асосии онро, ки аз арзишҳои ҳақиқии инсонӣ ва ахлоқӣ сарчашма мегирад моҳиятан тағйир дода истодааст. Даъватҳои таъсири манфии ҷаҳонишавӣ бештар дар шуури хуқуқӣ ва фарҳанги хуқуқӣ ба назар мерасанд. Шуури ҷамъият ҳаққи ҷамъиятро ташкил медиҳад. Аз ин рӯ, таъсири ҷаҳонишавӣ ба шуури ҷамъият ва шахсият дар ҳар вақту замон метавонад тағйиротро дар низоми хуқуқӣ ба миён орад. Таъсири ҷаҳонишавӣ ба фарҳанги хуқуқӣ, махсусан фарҳанги хуқуқи инсон бештар бо пайдоиши ақида ва арзишҳои дар мамлакатҳои тамаддуни ғарб баамаломата зоҳир мегардад. Ба намунаи паҳншудаи он метавон ҳамчингарой, никоҳи ҳамчингароён, навъи мусиқии ғарбии реп, либос ва дигар арзишҳои номбар намуд. Бо назардошти ҳолати мазкур зарур аст, ки нисбат ба фарҳанги хуқуқӣ ва шуури хуқуқии аҳоли дар асоси арзишҳои миллии таърихӣ чораҳои зарурии хуқуқӣ андешида шавад.

6. Ҷаҳонишавии хуқуқӣ тавассути ҳамгирӣ (интеграция)-и хуқуқӣ, милогузурӣ (стандартизация)-и хуқуқӣ, байналмилалӣ (интернационализация)-и хуқуқӣ, ки бештар нусхасозӣ (ретсепция)-и хуқуқӣ, наздиксозӣ (гармонизация)-и хуқуқӣ ва ягонасозӣ (унификация)-и хуқуқиро дар бар мегирад ва инчунин тавассути мувофиқсозӣ (имплементация)-и хуқуқӣ, ташаккул ёфта низоми хуқуқии миллиро дар шаклҳои гуногун зерин таъсир қарор дода истодааст.

7. Таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми хуқуқии миллии бештар дар устувор гардидани нақши низоми хуқуқи англисӣ-америкӣ, доираи хуқуқи Ҷитиходи Аврупо нисбат ба дигар низомҳои хуқуқӣ; дар сатҳи зарури мавриди танзими хуқуқӣ қарор нагирифтани

доираи муносибатҳо вобаста ба натиҷаҳои равандҳои ҷаҳонишавӣ; афзудани бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ нисбат ба низоми ҳуқуқи миллӣ; ташаккул ва инкишофи соҳаҳои нави ҳуқуқ; наздикшавӣ ва ягонасозии низомҳои ҳуқуқи миллӣ; баланд гардидани нақши санадҳои тавзеҳотии судӣ нисбат ба сарчашмаҳои ҳуқуқ; милогузурӣ (стандартизатсия)-и қонунгузурӣ мутобиқ ба меъёрҳои, ки аз тарафи созмонҳои байналмилалӣ қабул шудаанд; зиёд гардидани инъикоси муқарраротҳои меъёрҳои санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи миллӣ; рушди фазои ягонаи низоми ҳуқуқӣ вобаста ба иҷрои уҳдадорӣ аз аъзоӣ дар созмонҳои байналмилалӣ ва ба инобат гирифтани таҷрибаи ҷаҳонӣ; ташаккули навсозӣ (модернизатсия)-и меъёрҳои ҳуқуқӣ дар баъзе соҳаҳои ҳуқуқи хусусӣ зери падидаҳои ғарбӣ; фарогиршавии (универсализатсия)-и одатҳои савдо, қорқарди принсипҳои умумӣ ва инкишофи муносибатҳои ягонаи фаъолияти тичоратӣ; ташаккул ёфтани низоми ҳуқуқи миллӣ дар доираи иттиҳодияҳои минтақавӣ; таъсири созмонҳои байналмилалии молиявӣ тичоратӣ ба рушди низоми ҳуқуқи миллӣ тавассути уҳдадорӣ ба давлатҳои аъзо гузошташуда; мураккаб гардидани тафовутҳои байниҳамдигарии оилаҳои ҳуқуқи ҷаҳонӣ; инкишофи қонунгузории миллӣ зери таъсири қонунгузории хориҷӣ; беқурбшавии арзишҳои анъанавии ҳуқуқӣ, паст шудани маъқеи маънавии ҳуқуқӣ ва дигар омилҳо, ифода меёбад.

8. Дар раванди ҷаҳонишавӣ низоми ҳуқуқи дохилидавлатӣ ва низоми ҳуқуқи байналмилалӣ бо ҳам алоқаманд буда, ба ҳамдигар таъсир мерасонанд. Бинобар ин, равандҳои ҷаҳонишавӣ бо дарназардошти ворид гардидан дар мазмуни санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ таъсир ва вобастагии низоми ҳуқуқи миллиро ба миён оварда истодааст. Дар ҳақиқат ҷаҳонишавӣ низоми ҳуқуқи миллиро дар вобастагӣ бо ҳуқуқи байналмилалӣ қарор дода ба наздикшавӣ ва омехташавии низомҳои ҳуқуқӣ мусоидат намуда истодааст.

9. Ҳамгироии ҳуқуқӣ зери раванди ҷаҳонишавӣ ташаккул ёфта, самти наздикшавӣ ва муттаҳидшавии низомҳои ҳуқуқӣ ва қонунгузориро дар сатҳи минтақа бо мақсади ҷорӣ намудани тартиботи умумӣ дар бар гирифта, якҷоякунии низомҳои гуногуни ҳуқуқӣ ва татбиқи якхелаи талаботҳои қонунгузориро дар байни давлатҳои муайян фаро мегирад. Ҳамгироии ҳуқуқӣ дар сатҳи минтақа асос ёфта ташаккули он дар сатҳи байналмилалӣ ифодагари моҳияти ҷаҳонишавии ҳуқуқӣ аст. Дар ин росто, ҳамгироии ҳуқуқӣ бештар дар асоси мубодилаи таҷрибаи байниҳамдигарии низомҳои ҳуқуқӣ ба миён омада истодааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия дар он аст, ки маводи ин рисола фаҳмишҳои илмии равандҳои ҷаҳонишавӣ ва

хамгирой, ҷаҳонишавии ҳуқуқ ва таъсири онро ба рушди низоми ҳуқуқии миллӣ муқаммал гардонид, барои таҳқиқоти минбаъда дар ин самт ҳамчун сарчашма баромад менамоянд.

Хулоса, нуқтаҳо ва тавсияҳо, ки дар рисола пешбинӣ шудаанд, метавонанд дар таҳияи барномаҳои таълимӣ, стратегия, барнома ва консепсияҳои давлатӣ, дар раванди таълим ва тарбияи ҳуқуқӣ, таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон, баланд бардоштани сатҳи шуури ҳуқуқӣ, маърифати ҳуқуқӣ ва донишҳои ҳуқуқии шахрвандон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурда шаванд.

Ҳамзамон, нуқтаҳо ва тавсияҳои мазкур метавонанд дар таълими фанҳои «Назарияи давлат ва ҳуқуқ», «Таърихи давлат ва ҳуқуқи кишварҳои хориҷӣ», «Ҳуқуқи инсон» ва дар курсҳои махсуси «Ҳуқуқи занон», «Ҳуқуқи гурезаҳо», «Механизмҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон» ва ҳангоми навиштани корҳои курсӣ, рисолаҳои хатм, рисолаҳои магистрӣ, рефератҳо ва ғ. истифода бурда шаванд.

Тасвиби натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ. Рисола дар кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон омода гардида, дар чаласаҳои кафедраи номбурда муҳокима шудааст. Оид ба муҳтавои диссертатсия мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар нашрияҳои тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 10 мақола дар нашрияҳои дигар ҷоп шудаанд. Оид ба мавзӯи таҳқиқоти диссертатсия муаллиф дар чандин конференсияҳои илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-амалии сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ бо маърузаҳои илмӣ баромад намудааст. Ҷунончи: «Сохибхитиёри давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳаёти устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва хунароҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайиди Насафӣ») (Душанбе, 2019). – Душанбе, 2019. – С. 123-125; Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба 70-умин солгарди қабули Эълومияи умумии ҳуқуқи инсон. (Душанбе, 2019). – Душанбе, 2019. – С. 196-204; Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои миллии Тоҷикистон // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба таҷлили рӯзи қабули Эълумияи умумии ҳуқуқи инсон. (Душанбе, 2019). – Душанбе, 2019. – С. 183-190; «Равандҳои ҷаҳонишавӣ ва вазъи муносири ҳуқуқи инсон // Маводи II-юмини конференсияи илмӣ-назариявии байналмилалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқи инсон ва ҷаҳонишавӣ» бахшида ба рӯзи ҳуқуқи инсон. (Душанбе, 2019). – Душанбе, 2019. – С. 123-130; «Заминаҳои ҳуқуқии қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон // Маводҳои Конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Конститутсия ва

ҷавонон: имкониятҳои иштирок дар ҳаёти сиёсӣ» бахшида ба рӯзи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. (Душанбе, 2018). – Душанбе, 2018. – С. 7 ва диг.

Саҳми шахсии докталаби дарёфти дараҷаи илмӣ. Саҳми шахсии муаллифи диссертатсия бо сатҳи навгонии илмии диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, интишороти илмӣ, ки бо саҳми бевоситаи ӯ омода карда шудаанд, инчунин бо маърузаҳо дар семинарҳо ва конференсияҳои илмӣ-амалии гуногун тасдиқ карда мешавад.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, ду боб, ҳафт зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд. Ҳаҷми умумии диссертатсия 217 саҳифаро ташкил медиҳад.

МУҲТАВОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсия асоснок карда шуда, сатҳи таҳқиқи он, мақсадҳо ва вазифаҳои таҳқиқот, объект, мавзӯ, асосҳои методологӣ ва назариявӣ, заминаҳои меъёрӣ, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣ ва амалии диссертатсия, иҷунин тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот, саҳми шахсии докталаб, соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия пешбинӣ гардидааст.

Боби аввали диссертатсия зери унвони – «**Соҳибхитиёрии давлат ва манфиатҳои миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ (таҳлили назариявӣ-ҳуқуқӣ)**» аз се зербоб иборат аст.

Дар зербоби якуми боби якуми рисола – «**Мафҳум ва моҳияти ҷаҳонишавӣ ҳамчун зухуроти таърихӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ**» – муаллиф изҳор менамояд, ки равандҳои ҷаҳонишавӣ чун зухуроти айнӣ (объективӣ) ва зехнӣ (субъективӣ) кулли соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятиро фаро гирифта, иқтисодро чун имконият ва ҳуқуқро чун воситаи татбиқунанда истифода намуда, вазъи сиёсии як давлат аз ҳолати давлатҳои абарқудрат вобаста гардида, фарҳанги миллӣ хусусияти омехта ва ивазшавандаро касб менамояд. Вобаста ба ин, дар зербоби мақсуд дар баробари ҷанбаи ҳуқуқӣ, инчунин ҷанбаи таърихӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ низ мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст. Инчунин, муаллиф бар он назар аст, ки бидуни таҳқиқи ҷанбаи таърихӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва дигар хусусиятҳои он ба умқи пурраи таҳқиқи ҷанбаи ҳуқуқии он расидан имконнопазир аст. Дар иртибот ба ин, бо дарназардошти хусусияти умумиҷаҳонии таърихӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ, фарҳангӣ ва равандҳои тамоюлҳои замони муосир ҷаҳонишавӣ ҳамчун тамоюли таърихӣ инкишофи инсоният бадалшавӣ ва вобастагии иқтисодӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ ва

хуқукии давлатҳо ба минтақаи ягонаест, ки барои ба вучуд омадани майдони ягонаи байналмилалӣи ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ-иттилоотӣ, инфрасохтори ба худ хосси байниминтақаӣ, аз ҷумла иттилоотӣю табиғотӣ мусондат менамояд.

Ба андешаи муаллиф ҷаҳонишавӣ зухурот ва ҳодисаи мушаххаси таърихӣ буда, дар ҳар як давраи таърихӣ омилҳо ва тамоюлҳои дигари ба он алоқаманд ва монандро мушоҳида намудан мумкин аст, ки ба инъикоси падидаи ҷаҳонишавӣ далолат менамоянд. Муаллиф бар он назар аст, ки нишона, аломатҳо ва дигар хусусияти ҷаҳонишавӣ, махсусан ҷаҳонишавии ҳуқуқ дар давраи давлатдорӣи Ҷаҳоманишиҳо зери роҳбарии Куруши Кабир, Юнони Қадим ва Рими Қадим, арабҳо, Ҳоконати турк, Россияи подшоҳӣ ва Иттиҳоди Шӯравӣ ва дигар давраҳои таърихӣ бо тарзҳои гуногун ба назар мерасад.

Муаллифи диссертатсия иброз менамояд, ки ғарбгарой, ҷаҳонишавӣ ва дигар омилҳои ба он алоқаманд вобастагии иқтисодӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ ва ҳуқукии давлатҳоро ба миён оварда, имкони таъбиқи ҳадафҳои давлатҳои Ғарбро васеъ намуда, ба пайдоиши мафҳумҳои «фарҳангӣ ҷаҳонӣ», «иқтисоди ҷаҳонӣ», «сиёсати ҷаҳонӣ» ва «ҷаҳонишавии ҳуқуқ» асос гузошта истодааст.

Ба андешаи диссертант таъсиси ташклотҳои байналмилалӣю минтақавӣи молиявӣ, ширкатҳои фаромиллӣ ва намояндагӣҳои онҳо дар шакли ташкили ҳуқуқии филиалҳо ва ширкатҳои фаръӣ ба қувваи асосии пешбарандаи раванди ҷаҳонишавии иқтисодӣ табдил ёфта, низоми ҳуқуқии миллиро низ бе таъсир нагузошта, умумигардонии меъёрҳо ва қоидаҳои ягонаи мубодилаи мол, қор ва хизматрасониро ба миён оварда, ба пайдоиши бозорҳои ягонаи ҷаҳонӣ асос мегузорад.

Ба андешаи муаллиф аз нуқтаи назари фарҳангӣ равандҳои ҷаҳонишавӣ тамоюлҳои муқолиф ва манфиро дар мамлакатҳои зиёд ба миён оварда, бештар ба ҷорӣ намудани тарзи зиндагии ғарб, аз ҷумла намунаҳои истеъмоли ғарб, арзишҳо, меъёр, ақида, фарҳанги оммавӣ ва намудҳои тафаккури ғарб алоқаманд буда, дар ин росто арзишҳо ва анъанаҳои низоми ҳуқуқии миллиро бе таъсир намегузорад. Дар иртибот ба ин, муаллиф хулоса мекунад, ки дар баробари тарғибу ташвиқи ҳудогоҳиву худшиносӣ, суннатҳои миллӣ, фарҳанг ва таърихи гузашта дар ин самт заминаҳои мукаммали меъёрии ҳуқуқӣ ва хифзи воситаҳои ҳуқуқӣ васеъ ба роҳ монда шавад.

Дар зербоби дуюми боби якум – «**Ҷимояи ҳуқуқии соҳибхтиёрӣи давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ**» – ба андешаи диссертант ҷаҳонишавӣ ҳамчун зухуроти аср таъсири худро ба тамоми соҳаҳои ҳаёти давлативу ҷамъиятӣ расонида, падидаи соҳибхтиёрӣ, ки дар он мустақилияти низоми ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ ифода меёбад, зеро таъсир қарор мегирад. Имрӯз талаботҳои

чаҳонишавӣ вобастагии мутақобилаи давлатҳоро тақвият дода, ба васеъ гардидани бартарии созмонҳои байнидавлатию ғайридавлатӣ ва нақши ширкатҳои фаромиллӣ назар ба давлатҳои соҳибистиклол мусоидат намуда истодааст. Эътирофи расмии пурраи соҳибхитиёрии давлатӣ на танҳо ба шакли ҳуқуқии он балки бо воқеияти шароити иқтисодӣ ва сиёсии он дар муносибатҳои байналмилалӣ вобаста аст. Соҳибхитиёрии пурраи давлат вақте эътироф карда мешавад, ки агар давлат аз нигоҳи ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ қомилан мустақил ва аз вазъи дигар давлатҳо вобаста набошад.

Ба андешаи муаллиф дар раванди чаҳонишавӣ соҳибхитиёрии ҳуқуқӣ, сиёсӣ ва иқтисодии давлат зери таъсири бевосита қарор гирифта, имконияти давлат дар муайян намудани самтҳои мазкур аз вазъи хориҷӣ вобаста мегардад. Асоси таъмини бевоситаи соҳибхитиёрии иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангии давлат ин соҳибхитиёрии ҳуқуқии давлат ба шумор рафта, новобаста аз ин дар навбати дигар зери таъсири равандҳои чаҳонишавӣ тамоюли вайрон кардани соҳибхитиёрии ҳуқуқӣ ва сиёсӣ дар натиҷаи вайронкунии соҳибхитиёрии иқтисодӣ ва мафкуравӣ чун таркибдиҳандаи асосии соҳибхитиёрии давлатӣ мушоҳида мегардад.

Муаллиф иброз менамояд, ки соҳибхитиёрии сиёсӣ ин имконияти халқ ва мақомоти ҳокимият чихати мустақилона ва бе даҳолати фишангҳои беруна, муайян намудани самтҳои сиёсати беруна ва дохилӣ ба манфиати халқ ва давлат, ки баҳри мустақкамкунии ҳолати геополитикии давлат равона карда шудааст, фаҳмида мешавад. Соҳибхитиёрии иқтисодии давлат, қудрат ва имконияти ҳокимияти давлатӣ оид ба ташкил ва идоракунии имкониятҳои иқтисодии давлат ва мустақилияти муайян намудани самти иқтисодӣ дар доираи муносибатҳои байналмилалиро ифода менамояд. Новобаста аз ин, зеро равандҳои чаҳонишавӣ баланд гардидани нақши ширкатҳои фаромиллӣ, имкон надоштани ҷорӣ намудани низоми ягонаи назорат аз болои тамоюлҳои ҷаҳонӣ дар иқтисоди ҷаҳонӣ, баланд гардидани воҳидҳои асъори давлатҳои абарқудрат ва дигар омилҳои иқтисоди ҷаҳонӣ ташаккул ёфта истодааст, ки таъсири худро ба соҳибхитиёрии иқтисодии давлат мерасонад.

Ба андешаи муаллиф соҳибхитиёрии ҳуқуқии давлат асоси ҳифз ва таъмини соҳибхитиёрии иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангии давлат ба ҳисоб рафта, ҳифз ва инкишофи ҳамҷонибаро бо дарназардошти арзишҳои миллӣ ва манфиатҳои миллӣ талаб намуда, бо мустақилияти низоми ҳуқуқии давлат ифода мебад.

Рисоланавис бар он назар аст, ки дар раванди чаҳонишавӣ мустақилияти низоми ҳуқуқии миллӣ, ки ифодакунандаи

соҳибхитиёрии ҳуқукии давлат мебошад, зеро таъсири омилҳои зерин қарор мегирад: 1) ғарбикунии низоми ҳуқуқӣ ва мустаҳкамкунии самти сиёсати озодихоҳии ҳуқуқӣ; 2) мустаҳкамшавии нақши ширкатҳои фаромиллӣ, ки мавқеи давлатро дар амалӣ намудани сиёсати иқтисодӣ заиф мегардонанд; 3) инкишофи мафкураи ҳечангорӣ (нигилизм) бо истифодабарӣ дар консепсияи соҳибхитиёрӣ; 4) риоя нагардидани тартиби муқарраргардидаи назарияи «кумаки башардӯстона»; 5) масъалаи муҳочират; 6) сармоязузорӣ ва қарзҳои аз ҳад зиёди хориҷӣ ва ғ.

Рисоланвис қайд менамояд, ки ташаккулёбии назарияҳо вобаста ба пайдоиши «низоми ягонаи ҳуқуқи ҷаҳонӣ», «давлати ҷаҳонӣ» ва ё «ҳукумати ҷаҳонӣ», «тартиботи ягонаи ҷаҳонӣ», инчунин аз ҳад зиёд густариш ёфтани нақши ширкатҳои фаромиллӣ ва дигар масъалаҳои ба он алоқаманд ба дурнамои рушди тамоми дараҷаҳои соҳибхитиёрии давлатӣ таъсир мегузорад. Вобаста ба ин, зарур аст, ки ҷиҳати ҳифзи тамоми дараҷаҳои соҳибхитиёрии давлатӣ аз омилҳои, ки ба ташаккули назарияҳои мазкур равона гардидааст, аз рӯи имконият ҳудудҳои қарда шавад. Дар ин росто, муаллиф пешниҳод менамояд, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ зарур аст, ки низоми шароитҳои умумӣ ва махсуси таъмини соҳибхитиёрии давлатӣ, махсусан кафолатҳои махсуси ҳуқукии таъмини соҳибхитиёрии давлатӣ тақвир ва пурзӯр қарда шавад. Аз ҷумла, қабули санади махсуси ҳуқуқиро бо муқаррар намудани омилҳои таҳдидкунандаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ба соҳибхитиёрии давлатӣ мувофиқи мақсад мешуморад.

Инчунин, муаллиф иброз менамояд, ки ҷаҳонишавӣ ба ҷорӣ гардидани фарҳанг ва дигар арзишҳои ғарбӣ, махсусан маданияти амрикоӣ равона буда, қудрат ва имконияти давлатро дар нигоҳдорӣ ва ҳифзи арзишҳои миллии таърихӣ давлат ҳамчун самти сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ қоста намуда, таъсири худро ба арзишҳои миллии низоми ҳуқукии миллии мерасонад. Муаллиф пешниҳод менамояд, ки дар шароити кунунӣ, воситаи муҳимми нигоҳдории соҳибхитиёрии давлатӣ ин ташкили низоми ҳамгироӣ байни давлатҳои минтақаҳои муайян, ки аз ҷиҳати фарҳанг, забон ва урфу одат бо ҳам наздик мебошанд, ба ҳисоб меравад.

Рисоланавис зикр менамояд, ки рушди равандҳои ҷаҳонишавӣ дар адабиёти илмӣ пайдоиши ақидаҳои давлатҳои ба ном соҳибхитиёр ё соҳибхитиёрии худро гумкардаистода, инчунин таҳвили соҳибхитиёрии давлатӣ ба созмонҳои байналмилалӣ минтақавӣ ва пайдоиши ақидаи давлати ҷаҳонӣ зиёд паҳн шуда истодааст, ки бо падидаи соҳибхитиёрӣ ва мустақилияти низоми ҳуқукии миллии муҳолиф мебошад. Мебояд хотиррасон намуд, ки дар тӯли тамоми таърих нақшаҳои ташкил намудани давлати ҷаҳонӣ мавҷуд буданд, ки

мутобики он маҳдуд намудан ё барҳам додани соҳибистиклолии давлатӣ роҳи ягонаи ин мақсад ба шумор мерафт. Дар ҳамин замина пайдории соҳибхитиёрии давлатӣ ва миллий дар оянда тахти шубҳа қарор гирифта, ҳамчун монет дар роҳи рушди давлати миллий, низоми ҳуқуқи миллий ва тамоми дараҷаҳои соҳибхитиёри мебошад.

Дар зербоби сеюми боби якум – **«Манфиатҳои миллий ва таъмини амнияти миллий дар раванди ҷаҳонишавӣ (таҳлили назариявӣ-ҳуқуқӣ)»** – муаллифи диссертатсия чунин қайд мекунад, ки дар зери мафҳуми манфиатҳои миллий ин манфиатҳои шахсӣ, ҷамъият ва давлат дарк карда шуда, дарбаргирандаи маҷмуи талабот ва эҳтиёҷоти ҳуқуқӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва эҳтиёҷоти дигари Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, татбиқи онҳо барои таъмини амният, таъмини талаботи қонунгузорӣ, таъмини мустақилияти низоми ҳуқуқи миллий, ҳифзи давлат аз таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ ва дигар омилҳои дохилию хориҷӣ мусоидат менамояд. Амнияти миллий қисми таркибии манфиатҳои миллий буда, ҳимояи манфиатҳои ҳаётии шахс, ҷомеа ва давлатро ҷиҳати баргараф намудани хавфҳои дохилӣ ва берунӣ фаро гирифта, дар заминаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ҳислати байналмилалӣ минаҷавӣ ва миллиро касб менамояд.

Муаллиф иброз менамояд, ки дар раванди ҷаҳонишавӣ ҳифз ва нигоҳдории мустақилияти низоми ҳуқуқи миллий аз таъмини манфиатҳои миллий ва амнияти миллий вобастагии ноғусастанӣ дорад. Дар натиҷаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ба миён омадани таҳдидҳои дохилию хориҷӣ ба манфиатҳои миллий ва амнияти миллий қудрати давлатро дар ҳимояи низоми ҳуқуқи миллий завоҷ менамояд. Вобаста ба ин, дар раванди ҷаҳонишавӣ ҳифзи манфиатҳои миллий ва таъмини амнияти миллий воситаи асосии нигоҳдории мустақилияти низоми ҳуқуқи миллий ба ҳисоб меравад.

Ба андешаи муаллиф дар шароити ҷаҳонишавӣ ҷӣ қадаре ки низоми ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсат ва фарҳанг ҷаҳонӣ гардад, ҳамон қадар манфиатҳо дар ин ҷода меафзояд. Дар ин замина, пайдоиши равия ва мафҳумҳои нави «геоҳуқуқӣ», «геосиёсӣ» «геоиктисодӣ» ва «геофарҳангӣ», ки рушди онҳо ба манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳолиф аст, ба миён омада истодааст. Вобаста ба ин, муаллиф пешниҳод менамояд, ки ҳифзи манфиатҳои миллий ва таъмини амнияти миллий вақте имконпазир мегардад, ки агар фазои мусоиди ҳуқуқӣ бо назадошти хусусиятҳои хосси низоми ҳуқуқи миллий фароҳам бошад.

Боби дуюми диссертатсия – **«Тамоюҷ ва дурнамои рушди низоми ҳуқуқи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирӣ»** аз ҷор зербоҷ иборат аст.

Зербоби якуми боби дуҷум – «**Таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди низоми ҳуқуқии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон**» номгузори шуда, ба андешаи диссертант низоми ҳуқуқии миллии бо дарназардошти хусусиятҳои дохилидавлатӣ, арзишҳои миллии, талаботи ҷомеа ва фаъолияти қонунгузори бунёдгардида, дар шароити ҷаҳонишавӣ дар заминаи асосҳои умумӣ бо низомҳои дигари ҳуқуқӣ густириш ёфта истодааст. Инчунин, тибқи таҳлили адабиёти илмӣ дар натиҷаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ташаккули низоми ҳуқуқии умумисайёравии барои тамоми давлатҳо ягона ояндабинӣ қарда мешавад, ки ба хусусияти миллии доштани низомҳои ҳуқуқии давлатҳо зид мебошад.

Ба андешаи муаллиф дар шароити ҷаҳонишавӣ ҳуқуқ ҳамчун восита ва унсурҳои асосии таъбиқи равандҳои мазкур баромад намуда, бидуни он таъсири худро ба соҳаҳои иқтисодиёт, сиёсат, фарҳанг ва дигар соҳаҳо расонида наметавонад. Вобаста ба ин, дар баробари пайдоиши ҷаҳонишавии иқтисод, сиёсат, фарҳанг ва ҷаҳонишавии дигар соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ, инчунин падидаи ҷаҳонишавии ҳуқуқ ташаккул ёфта истодааст, ки сарчашмаи густириши ҷаҳонишавии дигар соҳаҳо баромад менамояд. Ҷаҳонишавии ҳуқуқӣ ҳамчун соҳаи махсуси равандҳои ҷаҳонишавӣ дар асоси стандартҳои байналмилалӣ низомҳои ҳуқуқӣ, арзишҳо ва меъёрҳои давлатҳои абарқудратро бо мақсади навсозии низоми ҳуқуқии миллии мутобиқ ба сатҳи байналмилалӣ ба миён оварда, дар натиҷа наздикшавӣ ва ягонасозии низомҳои ҳуқуқии давлатҳо бошиддат ба миён омада истодааст, ки он ба қостагардидани мустақилияти низоми ҳуқуқии миллии, ташкили фазаи ягонаи ҳуқуқ, тафовутногузори хусусиятҳои қонунгузори миллии ва дигар хусусиятҳои манфӣ мусоидат мекунад.

Муаллиф ибтидо менамояд, ки дар раванди ҷаҳонишавӣ таъсири байниҳамдигарии ҷаҳонишавии ҳуқуқ ва низоми ҳуқуқӣ ба назар мерасад. Ҳолати мазкур бештар дар таъсири ҷаҳонишавӣ ба низомҳои ҳуқуқӣ ва дар навбати дигар шароите, ки низоми ҳуқуқии миллии ба паҳнгардидани равандҳои ҷаҳонишавӣ мусоидат менамояд, асос мегузорад. Ниҳодинасозӣ (конститутсионализатсия)-и ҳуқуқии байналмилалӣ (яъне дар конситутсияи пешбинӣгардидани меъёрҳои қисми низоми ҳуқуқии давлатро ташкил намудани ҳуқуқии байналмилалӣ), ниҳодинасозӣ (конститутсионализатсия)-и сиёсати беруна ва дигар омилҳои асосии рушди равандҳои ҷаҳонишавӣ дар низоми ҳуқуқии давлат мегардад.

Муаллиф зикр менамояд, ки таъсири ҷаҳонишавии ҳуқуқ ба рушди низоми ҳуқуқӣ тавассути ҳамгироии ҳуқуқӣ, милоқузурии ҳуқуқӣ, байналмилалисозии ҳуқуқӣ, ки дарбаргирандаи нусхасозии

хуқуқӣ, наздиксозии хуқуқӣ ва яғнасосии хуқуқӣ мебошад ва инчунин тавассути мувофиқсозии хуқуқӣ ба миён омада истодааст. Ҳамгирии хуқуқӣ самти наздикшавӣ ва муттаҳидшавии низоми хуқуқӣ ва қонунгузорию бо мақсади ҷорӣ намудани тартиботи умумӣ дар бар гирифта, яқҷоякунии низомҳои гуногуни хуқуқиро бо мақсади ҳалли яқхелаи масъалаҳои, ки аз муносибатҳои хуқуқии байни давлатҳо бармеояд ва инчунин татбиқи яқхелаи талаботҳои қонунгузорию дар байни давлатҳо ифода намуда, бештар тавассути милоқгузорию хуқуқӣ роҳандозӣ карда мешавад. Милоқгузорию хуқуқӣ яқе аз унсурҳои ҳамгирии хуқуқӣ ба шумор рафта зарурати мутобиқкунонию меъёрҳои хуқуқӣ дохилидавлатиро ба санадҳои хуқуқӣ байналмилалӣ ба миён оварда, қабул ва тасдиқи меъёрҳои тавсияшавандаро барои давлатҳо, тавсия мекунад. Байналмилалисозии хуқуқӣ натиҷаи алоқаи байниҳамдигарии низомҳои хуқуқӣ миллий ба ҳисоб рафта, бо дарназардошти иштироки давлат дар созмонҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, инчунин қабули таҷрибаи байниҳамдигарӣ ташаққул ёфта, тавассути усулҳои нусхасозӣ, наздиксозӣ ва яғнасосӣ роҳандозӣ мегардад. Нусхасозии хуқуқӣ ин қабул ва ё иқтибоси таҷрибаи намунавии нуқтаҳои низоми хуқуқӣ яқ давлат дар давлати дигар мебошад, ки барои тақмили низоми хуқуқӣ мусоидат менамояд. Наздиксозии хуқуқӣ ин ҳамоҳангсозӣ ва наздикшавии низомҳои хуқуқӣ дар асоси мувофиқакунонии низоми хуқуқӣ ва қонунгузорӣ ба стандартҳои байналмилалӣ, ҳалли яқхелаи мушкилоти ҷаҳонӣ дар тамоми давлатҳо, ташкили иттиҳодияҳои минтақавӣ ва табодули таҷрибаи байниҳамдигарии давлатҳо ба миён омада, тафовутҳои байни низоми хуқуқӣ давлатҳо аз байн бардошта, талаботҳои умумӣ ва яғнаро дар тамоми соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ ташаққул дода истодааст. Яғнасосии хуқуқӣ ҳамчун усули байналмилалисозии хуқуқӣ фазои яғнаи низоми хуқуқиро дар гурӯҳи алоҳидаи муносибатҳо дар бар гирифта, вобаста ба иҷрои уҳдадорихо аз аъзогӣ дар созмонҳои байналмилалӣ ва ба инобат гирифтани таҷрибаи ҷаҳонӣ ба миён омада, тавассути санадҳои хуқуқӣ байналмилалӣ, ки хусусияти тавсиявӣ ва намунавӣ доранд, роҳандозӣ гардида, бештар муносибатҳои низоми хуқуқӣ хусусиро фаро гирифтааст. Мувофиқсозии хуқуқӣ усули муҳими раванди ҷаҳонишавии хуқуқӣ буда, таҳкими муқарраротҳои санадҳои хуқуқӣ байналмилалиро дар низоми хуқуқӣ миллий дар бар мегирад.

Муаллиф ба он ишора мекунад, ки дар натиҷаи ҷаҳонишавии хуқуқӣ низоми хуқуқӣ оммавӣ ва хусусӣ зери таъсир қарор мегирад. Таъсири ҷаҳонишавӣ дар низоми хуқуқӣ оммавӣ дар самти падидаҳои соҳибхитӣрӣ, таъмини амният ва ҳимояи манфиатҳои миллий, нигоҳдорию сохти давлатӣ, шабеҳияти миллий ва ғайра мушоҳида

гардида, андешидани чораҳои заруриро талаб менамояд. Таъсири ҷаҳонишавии ҳуқуқӣ дар низоми ҳуқуқи хусусӣ бештар дар соҳаи ҳуқуқи граждани, соҳибкорӣ ва дигар соҳаҳо ба назар расида бештар ба навсозӣ (модернизатсия)-и муносибатҳои мазкур майл намуда, ташаккулёбии муносибатҳои ягона дар самти фаъолияти соҳибкорӣ, коркарди қоидаҳои ягонаи савдо, ягонасозии падидаҳои ҳуқуқӣ, коркарди баъзе падидаҳои хоричӣ дар ҳуқуқи соҳибкорӣ, одатҳои муомилоти қорӣ, васеъ гардидани имконияти ширкатҳои фаромиллӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ ва ғайра мушоҳида мегардад.

Ба андешаи муаллиф дар умум ҷаҳонишавии ҳуқуқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дарбаргирандаи ҷанбаҳои зерин мебошад: афзудани таъсир ва бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ ба дурнамои рушди низоми ҳуқуқи миллӣ; номукамал гардидани доираи танзими ҳуқуқи муносибатҳои ҷамъиятӣ вобаста ба натиҷаҳои раванди ҷаҳонишавӣ; васеъшавии таъсири оилаи ҳуқуқи англо-африқоӣ ба дигар оилаҳои ҳуқуқӣ; ташаккул ва инкишофи соҳаҳои нави ҳуқуқ; наздикшавӣ ва ягонасозии низомҳои ҳуқуқи миллӣ; баланд гардидани нақши санадҳои тавзеҳотии судӣ дар низоми сарчашмаҳои ҳуқуқ; густариш ёбии таъсири намунаи ғарбӣ дар низоми ҳуқуқӣ; коста шудани фарҳанги ҳуқуқӣ зери таъсири ҷаҳонишавӣ; ташаккул ёфтани меъёрҳо ва принципҳои аз тарафи ҷомеаи ҷаҳонӣ эътирофшуда дар танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ; зиёд гардидани инъикоси муқарраротҳои меъёрҳои санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи миллӣ; рушди фазои ягонаи низоми ҳуқуқӣ вобаста ба иҷрои уҳдадорихо аз аъзогӣ дар созмонҳои байналмилалӣ ва ба инobat гирифтани таҷрибаи ҷаҳонӣ; ташаккули навсозӣ (модернизатсия)-и меъёрҳои ҳуқуқӣ дар баъзе соҳаҳои ҳуқуқи хусусӣ зери падидаҳои ғарбӣ; фарогиршавии (универсализатсия)-и одатҳои савдо, коркарди принципҳои умумӣ ва инкишофи муносибатҳои ягонаи фаъолияти тичоратӣ; ташаккул ёфтани низоми ҳуқуқи миллӣ дар доираи иттиҳодияҳои минтақавӣ; таъсири созмонҳои байналмилалии молиявӣ тичоратӣ ба рушди низоми ҳуқуқи миллӣ тавассути уҳдадорихо ба давлатҳои аъзо гузошташуда; мураккаб гардидани тафовутҳои байниҳамдигарии оилаҳои ҳуқуқи ҷаҳонӣ ва ғ.

Диссертант вобаста ба ҳифзи низоми ҳуқуқи миллӣ аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ пешниҳодҳои зеринро манзур менамояд:

- устувор сохтан ва андешидани чораҳои зарурӣ ҷиҳати баланд бардоштани мавқеи низоми ҳуқуқи миллӣ нисбат ба ҳуқуқи байналмилалӣ;

- мукамал намудани доираи танзими ҳуқуқи муносибатҳои ҷамъиятӣ вобаста ба натиҷаҳои раванди ҷаҳонишавӣ;

- таҳкими мавқеи оилаи ҳуқуқи романо-олмонӣ дар низоми ҳуқуқи миллӣ ва пешгирии таъсири оилаи ҳуқуқи англо-африқоӣ ба он;

- таҳкими анъанаҳои миллии низоми ҳуқуқи миллӣ ва пешгирии таъсири намунаи ғарбӣ дар он;

- мустаҳкам намудани фарҳанги ҳуқуқӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ;

- мутобик ба шароит ва арзишҳои миллию давлатӣ инъикоси муқаррароти меъёрҳои санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар низоми ҳуқуқи миллӣ;

- мустаҳкам намудани рушди устувори иқтисоди кишвар;

- таҳлил ва муайян намудани дурнамои таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ дар тамоми соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ;

- баланд бардоштани шуури ҳуқуқӣ ва фарҳанги ҳуқуқи шаҳрвандон дар самти дарки ҳамаҷонибаи таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ;

- дар барномаҳо, стратегияҳо ва дигар ҳуҷҷатҳои расмӣ муқаррар намудани дурнамои таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқи миллӣ ва пешгирии он;

- дар қисмати принципҳои асосии тамоми санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ муқаррар намудани «пешгирии таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ»;

- дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ таҳкими ҳамаҷонибаи арзишҳои миллӣ ва фарҳанги миллӣ.

Дар зербоби дуюми боби дуюми рисола – «**Вазъи ҳуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ**» – муаллиф дар партави таҳқиқотҳои гузаронидашуда ибраз менамояд, ки ибтидои равандҳои ҷаҳонишавӣ ақидаҳои ҳимояи ҳуқуқи инсон, пешрафти ҷамъият, озодии шахсият, инкишофи муносибатҳои бозорӣ дар иқтисодиёт, андешаи ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлати демократиро ба миён гузошта, баъдан стратегияи ҷаҳонишавӣ рӯи қор бароварда мешавад. Дар ин росто, омилҳои асосии ташаккули равандҳои ҷаҳонишавӣ ҳимояи ҳуқуқи инсон баромад намуда, асос барои татбиқи равандҳои мазкур гардида истодааст.

Муаллиф зикр менамояд, ки оғози ҷаҳонишавии ҳуқуқи инсон ба миёнаҳои асри XX яъне баъди Ҷанги Дуюми Ҷаҳонӣ ва қабули санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон ва дигар меъёрҳои байналмилалӣ хусусияти фарогирдоштаи рост меояд. Дар шароити муосир ҷаҳонишавӣ асоси рушд ва ҳамгирии соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ ва ҳуқуқӣ гардида, бештар тавассути стандартҳои ҳуқуқи байналмилалӣ дар самти ҳуқуқи инсон қорӣ гардида истодааст.

Ба андешаи муаллиф дар шароити ҷаҳонишавӣ вазъи ҳуқуқи инсон дар ҳолати мураккаб қарор дошта, дар соҳаи маънавию фарҳангӣ монеаҳои муайян барои инкишофи минбаъдаи он ба миён омада истодааст. Равандҳои ҷаҳонишавӣ фарҳанги ҳуқуқи инсонро зери таъсири бевосита қарор дода, ҷавҳари асосии онро, ки аз арзишҳои ҳамидаи инсонӣ ва ахлоқӣ сарчашма мегирад моҳиятан тағйир дода истодааст. Таъсири ҷаҳонишавӣ ба фарҳанги ҳуқуқи инсон бештар бо пайдоиши ақида ва арзишҳои дар мамлакатҳои тамаддуни ғарб баамаломада зоҳир мегардад. Муаллиф ба намунаи пахншудаи он ҳамчинсароӣ, никоҳи ҳамчинсароён, навъи мусиқии ғарбии реп, либос ва дигар арзишҳоро номбар менамояд. Дар ин замина, фарҳанги ҳуқуқи инсон аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ дар қанор буда наметвонад. Вобаста ба ин, зарур аст, ки дар ин раванд диққати хоссаро ба падидаи фарҳанги ҳуқуқи инсон равона намуд.

Муаллиф пешниҳод менамояд, ки воситаи асосии ҳифзи ҳуқуқи инсон ва фарҳанги ҳуқуқи инсон аз таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ, ин татбиқ ва қорбарии васеи маҳдудиятҳои муқаррарнамудаи қисми 3 модаи 14 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, махсусан дар қисмати «бо мақсади таъмини ахлоқи ҷомеа» ба шумор меравад. Меъёри мазкур дар пешгирии садди роҳи таъсироти манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ ба фарҳанги ҳуқуқи инсон мусоидат менамояд. Ахлоқи ҷомеа қисми таркибии фарҳанги миллӣ ба ҳисоб рафта, бо мақсади ҳифзи он зарур аст, ки тибқи тартиби муқарраргардидаи қонунгузори маҳдудиятҳои васеи баъзе аз ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шахрванд, ки дар онҳо фарҳанги ғарбӣ дар муқобил бо фарҳанги миллӣ ба назар мерасад, ба роҳ монда шавад.

Зербоби сеюми боби дуюм – «**Ҳанӯси ҳуқуқи байналмилалӣ ва миллӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ**» номгузори шудааст ва муаллиф ибраз менамояд, ки дар равандҳои ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирӣ масъалаҳои таносуб ва алоқамандии ҳуқуқи байналмилалӣ ва низоми ҳуқуқи миллӣ аҳамияти махсус пайдо карда истодааст. Мустаҳкамшавии ҳамкориҳои мутақобилаи ҳуқуқи байналмилалӣ ва дохилидавлатӣ яке аз қонуниятҳои айни (объективӣ) дар инкишофи ҳуқуқ буда, равобити мутақобилаи давлатро бо ҷомеаи ҷаҳонӣ инъикос мекунад. Инчунин, муаллиф ба он назар аст, ки яке аз тамоюлҳои асосии инкишофи ҳуқуқ дар раванди ҷаҳонишавӣ ин ҳамкориҳои мутақобила байни ҳуқуқи байналмилалӣ ва ҳуқуқи дохилӣ ба шумор рафта, сабаби байналмилалисозӣ ва ҳамгунсозӣ (гомогенизатсия)-и низомҳои ҳуқуқӣ гардида истодааст. Омилӣ мазкур сабабгори зиёд гардидани бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ ва мустаҳкам гардидани алоқаи мутақобилаи он бо низоми ҳуқуқи миллӣ гардида, дар ин самт ду назария ташаккул ёфта истодааст:

назарияи дуандешӣ (дуалистӣ (бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ аз ҳуқуқи дохилидавлатӣ)) ва ду назарияи якандешӣ (монистӣ (бартарии ҳуқуқи дохилидавлатӣ аз ҳуқуқи байналмилалӣ)).

Муаллиф зикр менамояд, ки ҷаҳонишавӣ дар нақши аввал вазифаи ташкили тартиботи ҷаҳониро бо мақсади яқҷоя ҳал кардани мушкилотҳои ҷаҳонӣ, таъмини сулҳ ва амният ва талаботи демократияро дар асоси меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ асос гирифтааст. Омили мазкур сабабгори зиёд гардидани бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ ва мустаҳкам гардидани алоқаи мутақобилаи он бо низоми ҳуқуқии миллӣ гардидааст. Омили асосии таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқии миллӣ ва қонунгузории миллӣ ин эътирофи санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ба сифати қисми таркибии низоми ҳуқуқии Тоҷикистон мебошад. Муқаррароти мазкур дар қисми 3-и моддаи 10 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ифодакунандаи назарияи якандешии таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ бо ҳуқуқи дохилидавлатӣ бо бартарии ҳуқуқи байналмилалӣ нисбат ба ҳуқуқи дохилидавлатӣ мебошад, ба назар мерасад. Ҳолати мазкур дар таҳкими таъсири ҷаҳонишавӣ ва принсипи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ асос гузошта, бо назардошти аъзо будани давлатҳо дар созмонҳои байналмилалӣ ба наздик ё монанд шудани низоми ҳуқуқӣ мусоидат мекунад.

Ба андешаи муаллиф дар натиҷаи равандҳои ҷаҳонишавӣ иҷрои уҳдадорӣҳои байналмилалӣ асос гардида истодааст, ки меъёрҳои умумиэътирофшудаи байналмилалӣ, ки дарбаргирандаи падидаҳои низомҳои гуногуни ҳуқуқӣ мебошанд, таъсири худро ба низоми ҳуқуқии миллӣ ва қонунгузории миллӣ расонад. Равандҳои ҷаҳонишавӣ бо дарназардошти ворид гардидан дар мазмуни санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ таъсир ва вобастагии низоми ҳуқуқии миллиро ба миён оварда истодааст. Вобаста ба ин, дар раванди ҷаҳонишавӣ зери таъсири ҳуқуқи байналмилалӣ тағйиротҳои зерин дар ҳуқуқи дохилидавлатӣ ба миён омада истодааст: тағйир ёфтани моҳият ва таъиноти ҳуқуқ чун падидаи танзимсозандаи муносибатҳои ҷамъиятӣ дар сатҳи миллӣ ва дар сатҳи ҷаҳонӣ (вобаста ба муносибатҳои ширкатҳои фаромиллӣ, иттиҳодияҳои байнидавлатӣ ва созмонҳои ғайридавлатӣ ва ғ.); тағйир ёфтани мақсад, вазифаҳо ва таъинотҳои дар назди он истода; тағйир ёфтани манбаъҳои ҳуқуқ; тағйири фаъолияти ҳуқуқэҷодкунӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва ҳуқуқмуҳофизаткунӣ ва ғ.

Дар зербоби чоруми боби дуюм – «**Ҷамғирой ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон**» – муаллиф иброз менамояд, ки дар шароити муосир равандҳои ҷаҳонишавӣ ба ташаккули ҷамғирой дар тамоми соҳаҳои ҳаёти давлатию ҷамъиятӣ

мусоидат намуда, вобаста ба ин ҳуқуқ ба сифати унсури марказии падидаи мазкур қарор гирифтааст. Ҳамгирой дар ҳуқуқ раванди мураккаб буда, омӯзиши он имконияти дарки минбаъдаи моҳияти низоми ҳуқуқӣ, хусусиятҳои хоси ташаккулёбӣ ва инкишофи онро бо дарназардошти равандҳои ҷаҳонишавӣ ифода менамояд.

Ба ақидаи диссертант ҳамгироии ҳуқуқӣ раванди мураккаб ва бисёрҷанба буда, моҳияти он самти наздикшавӣ ва муттаҳидшавии низоми ҳуқуқӣ ва қонунгузорию бо мақсади ҷорӣ намудани тартиботи умумӣ дар бар гирифта, яқҷоякунии низомҳои гуногуни ҳуқуқиро фаро мегирад. Хусусияти дигари ҳамгирой дар он ифода меёбад, ки раванди мазкур танзими ягонаи муносибатҳои ҷамъиятии байни давлатҳо, ҳалли якхелаи баҳсҳое, ки аз муносибатҳои ҳуқуқии байни давлатҳо бар меояд ва инчунин таъбиқи якхелаи талаботҳои қонунгузорию дар байни давлатҳо фаро мегирад. Ҳамгирой дар сатҳи минтақа асос ёфта рушди он дар микросе ҷаҳонӣ ифодагари моҳияти ҷаҳонишавӣ аст. Новобаста аз ин, ҳамгирой ҳамчун фаъолияти муайян зери раванди ҷаҳонишавӣ ташаккул ёфта, дар ин раванд санадҳои намунавӣ зарурати ворид намудани тағйирот ба қонунгузорию миллию ва тағйири ягонагии онро тақозо намуда истодаанд.

Рисоланавис қайд менамояд, ки ҳамгирой тамоюлҳои умумии муттаҳидкунии тахминан ҳамаи низомҳои миллию ба як низоми муттаҳидшуда дар асоси принципҳои умумии ҳуқуқӣ, мақсадҳо ва стандартҳо дарбар мегирад. Ин гуна тамоюл масалан, ҳангоми ҳамкорию низомҳои ҳуқуқии миллию бо ҳуқуқи байналмилалӣ ба чашм мерасад. Дар натиҷаи ҳамгирой мустақилияти унсурҳои низоми ҳуқуқи миллию коста гардида, инкишофёбии онҳо дар базаи принципҳои умумӣ ва стандартҳои умумӣ ба амал меоянд.

Муаллиф ба он назар аст, ки ҳамгироии ҳуқуқӣ дар заминаи равандҳои ҷаҳонишавӣ ба ташкили низоми муттаҳидшуда ва қоидаҳои ягонаи танзими ҳаёти ҷамъиятӣ, ташкили мақомоти ягонаи идоракунӣ ва маҳдуд намудани соҳибистиклолии давлатӣ оварда расонида истодааст. Заминаи ба худ хоси пайдоиши ҳамгироии ҳуқуқи байналмилалӣ ин инкишофи фаъолони ҳуқуқи байналмилалӣ ва баланд шудани нақши он дар танзими муносибатҳои байнидавлатӣ ва дохилидавлатӣ мебошад. Вобаста ба ин, мувофиқаи низомҳои ҳуқуқи миллию бо ҳуқуқи байналмилалӣ, ки соҳаҳои нисбатан васеи ҳаёти ҷамъиятиро дар бар мегиранд, инчунин дохил гардидани низоми ҳуқуқии давлатҳо ба ин ё он оилаҳои ҳуқуқи ҷаҳонӣ ба наздикшавии низомҳои миллию ҳуқуқӣ асос мегузорад.

Муаллиф иброз менамояд, ки асоси ҳамгироии ҳуқуқиро фаъолияти созмонҳои байналмилалию минтақавӣ ва натиҷаи санадҳои қабулнамунадаи онҳо ташкил медиҳад. Дар ин замина, санадҳои дар

доираи фаъолияти созмонҳои байналмилалӣю минтақавӣ қабулгардида ҳамчун санади ҳатмӣ ва намунавӣ барои давлатҳо баромад мекунад. Ҳамгироии ҳуқуқии минтақавӣ асоси наздикшавии низомҳои ҳуқуқӣ миллӣ ва пайдоиши низоми дараҷаи нисбатан назораткунанда аз болои низомҳои ҳуқуқии миллӣ мегардад. Инчунин, ҳамгироии низоми ҳуқуқӣ бештар дар асоси мубодилаи таҷрибаи байниҳамдигарии низомҳои ҳуқуқӣ ба миён омада истодааст.

Ба андешаи муаллиф ҳамгироии ҳуқуқӣ ба наздикшавӣ, коркард ва истифодабарии меъёрҳои яхелаи ҳуқуқ маҳдуд нагардида, инчунин тарз ва усулҳои тафсир, фаҳмиши ягонаи меъёрҳо, категорияҳои ҳуқуқӣ ва татбиқи яхелаи онҳоро тахмин мекунад. Вобаста ба ин, фаъолияти давлатҳо дар доираи иттиҳодияҳои давлатҳои муайян ва натиҷаи санадҳои ягонаи онҳо, ки барои иҷро ҳатмӣ мебошанд, инчунин дохил гардидани низоми ҳуқуқии давлатҳо ба ин ё он оилаҳои ҳуқуқӣ ҷаҳонӣ ба наздикшавии низомҳои миллии ҳуқуқӣ ва монанд гардидани онҳо асос мегузорад.

Дар хулоса натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ ифода ёфта, ҷанбаҳои назариявӣ манзур гардида ва аз тарафи муаллифи диссертатсия як қатор таклифу пешниҳодҳо ҷиҳати ҳифзи низоми ҳуқуқии миллӣ иброз ёфтаанд. Дар феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда рӯйхати санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва асарҳои илмӣ дарҷ шудааст.

МАЗМУНУ МУҲТАВОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ ДАР ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ ДАРҶ ШУДААНД

**Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои илмие тақризшавандаи
тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷон шудаанд:**

[1-М]. Раҳмон, Д.С., Сафаралиев, Д.С. Ҷаҳонишавӣ ҳамчун ғоя ва заминаҳои таърихии пайдоиши он / Д.С. Сафаралиев. Д.С. Раҳмон // Ҷаёти ҳуқуқӣ (маҷаллаи илмӣ). – Душанбе, 2019. – №1 (25) – С.5-14.

[2-М]. Сафаралиев, Д.С. Ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба Ҷумҳурии Тоҷикистон (таҳлили назариявӣ-ҳуқуқӣ)» / Д.С. Сафаралиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2019. – № 3 – С. 235-240.

[3-М]. Сафаралиев, Д.С. Ҳимояи ҳуқуқии соҳибхитияри давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2019. – № 4 – С. 221-220.

[4-М]. Сафарализода Д.С. Асосҳои ҳуқуқи хифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафарализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2020. – № 4 – С. 259-264.

Мақолаҳои илмие, ки дар дигар нашриҳои илмӣ ҷоп шудаанд:

[5-М]. Сафаралиев, Д.С. Заминаҳои ҳуқуқи қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон / Д.С. Сафаралиев // Маводҳои Конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Конститутсия ва ҷавонон: имкониятҳои иштирок дар ҳаёти сиёсӣ» бахшида ба рӯзи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. – С. 7.

[6-М]. Сафаралиев, Д.С. Иқтисод дар раванди ҷаҳонишавӣ» / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 01.11.2018. – № 44 (9574). – С. 5.

[7-М]. Сафаралиев, Д.С. Забони давлатӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 20.09.2018. – № 38(9568). – С. 9.

[8-М]. Сафаралиев, Д.С. Фарҳанг дар раванди ҷаҳонишавӣ» / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 09.08.2018. – № 32 (9562). – С. 12.

[9-М]. Сафаралиев, Д.С. Сохибхитиёрии давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявии ҳаёти устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва хунаҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ». – Душанбе, 2019. – С. 123.

[10-М]. Сафаралиев, Д.С. Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба 70-умин солгарди қабули Эълومияи умумии ҳуқуқи инсон). – Душанбе, 2019. – С.196-204.

[11-М]. Сафарализода, Д.С. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои миллии Тоҷикистон / Д.С. Сафарализода // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба таҷлили рӯзи қабули Эълумияи умумии ҳуқуқи инсон). – Душанбе, 2019. – С.183 – 190.

[12-М]. Сафарализода, Д.С. Равандҳои ҷаҳонишавӣ ва вазъи муносири ҳуқуқи инсон / Д.С. Сафарализода // Маводи II-юмини конференсияи илмӣ-назариявии байналмилалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқи инсон ва ҷаҳонишавӣ» бахшида ба рӯзи ҳуқуқи инсон. – Душанбе, 2019. – С.123 – 130.

[13-М]. Сафарализода, Д. Ифротгарой ва вазъи чаҳони муосир / Д.С. Сафарализода // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 16.07.2020. – № 29 (9663). – С. 9.

[14-М]. Сафарализода, Д. Сурату сирати фардои чома / Д.С. Сафарализода // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 20.08.2020. – № 34 (9668). – С. 11.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

УДК: 34.028 (575.3)

Бо ҳуқуқи дастнавис

ББК: 67.91 (2Т)

С-21

САФАРАЛИЗОДА ДАЛЕРИ САИДАХТАМ

**ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССОВ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА НАЦИОНАЛЬ-
НУЮ ПРАВОВУЮ СИСТЕМУ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени
кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - Теория и
история права и государства; история правовых и политических учений

Душанбе – 2020

**Диссертация выполнена на кафедре права человека и сравни-
тельного правоведения юридического факультета Таджикского
национального университета**

Научный руководитель: **Рахмон Дилшод Сафарбек** – доктор юридических наук, доцент кафедры прав человека и сравнительного правоведения юридического факультета Таджикского национального университета

Официальные оппоненты: **Назарзода Носир Джобир** – доктор юридических наук, главный научный сотрудник Отдела Среднего и Ближнего Востока ИИПСАЕ Национальной Академии наук Таджикистана

Мансурзода Амиршоҳ Мансур – кандидат юридических наук, начальник организационно-научного и редакционно-издательского отдела, доцент кафедры государственно-правовых дисциплин Академии Министерства внутренних дел Республики Таджикистан

Ведущая организация: Российско-Таджикский (славянский) университет (г. Душанбе)

Защита диссертации состоится 22 декабря 2020 г. в 14⁰⁰ на заседании диссертационного Совета 6Д. КОА - 002 при национальном университете Таджикистана (734025, г. Душанбе, ул. Буни Хисорак, зал диссертационного Совета юридического факультета).

С содержанием диссертации можно ознакомиться на сайте www.tnu.tj и в центральной библиотеке Таджикского национального университета (734025, г. Душанбе, проспект Рудаки, 17).

Автореферат был разослан « _____ » _____ 2020 года.

**Ученый секретарь диссертационного Совета,
доктор юридических наук, профессор**

У.А. Азиззода

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы диссертационного исследования. Сегодня существование государств невозможно представить без их участия в международных отношениях, и в этом контексте, правовая система государств не может избежать последствий от влияния глобализации. Глобализация секторов права, экономики, политики, коммуникации и культуры затрагивает все важнейшие сферы современной жизни, а её угрозы и последствия отражаются во внутренней политике государства и в её международных отношениях.

В настоящее время международная ситуация все более усложняется, наблюдается ослабление независимости национальных правовых систем, суверенитет государств, усиление миграции, влияние сверхдержав на малые и зависимые государства, возникновение культурных конфликтов, трудовые и капитальные изменения, которые могут способствовать возникновению региональных правовых, политических, экономических и культурных кризисов. Глобализация относится к тем процессам, которые имеют серьезные и опасные последствия для всего человечества, где невозможно качественно предсказать дальнейшую природу его развития.

В действительности, глобализация как процесс объективного и субъективного характера тесно связана с факторами экономического, правового, политического, культурного и технологического развития. В этой связи, экономические факторы выступают в качестве возможностей, а правовые факторы - как средства достижения целей глобализации в других сферах государственной и общественной жизни.

Глобализация и её процессы в основном отражаются в образе влиятельных международных организаций и сверхдержав, которые могут оказывать свое влияние и идеологию на другие страны, а также в развитии техники и современных технологий и т.д. В результате развития глобализационных процессов, произошедшие события в одном регионе, могут повлиять и на другие государства.

Глобализация - это очередной этап интернационализации, основанный на развитии информационных и коммуникационных технологий, который может привести к укреплению сотрудничества между государствами и их взаимозависимости. Именно современные технологии связи и информации создали новые условия для интеграции всех сфер государственной и общественной жизни. Глобализация на практике ведет к взаимному обмену, консолидации и объединению правовых, политических, экономических и культурных систем госу-

дарств и влечет за собой высокую степень взаимозависимости в глобальном масштабе.

Глобализация - это результат долгой истории человеческого существования, а происходящие процессы современного мира ускоряют его развитие. Современная глобализация как явление века, в начале породила свободу отношений между государствами и привела к снятию всех ограничений в межгосударственных отношениях.

XXI век - век глобализации, и избежать этого процесса невозможно, важно противостоять ему или принимать другие необходимые меры. С учетом национальных и государственных ценностей и интересов, использование современных процессов и достижений глобализации может защитить общество и государство от её негативного воздействия.

Все развивающиеся процессы и явления имеют как положительный, так и отрицательный характер. В этой связи, процесс глобализации также имеет множество отрицательных и положительных черт во всех сферах государственной и общественной жизни. В самом начале, процесс глобализации демонстрирует свои положительные ценности, а затем, без сомнения, его интересы достигают те регионы и страны, которые придерживаются такой стратегии. В этом контексте Основатель мира и национального единства - Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон объективно оценивает негативные и позитивные аспекты влияния процессов глобализации следующим образом: «Сейчас мы находимся в такой ситуации, когда глобализация как доминирующий процесс эволюции планеты, с одной стороны, открывает большие возможности для экономического и технологического развития, и развития стран в целом. С другой стороны, это может усугубить политические, экономические, культурные и моральные проблемы, а также усилить социальное неравенство и привести к духовному кризису в обществе»⁴⁹.

В современных условиях национальные правовые системы находятся под непосредственным влиянием процессов глобализации, а международные стандарты используются в качестве основного инструмента для реализации целей глобализации.

В этом отношении сближение и взаимное сотрудничество правовых систем национальных государств, способствует аналогичному ре-

⁴⁹Ниг.: Суханрони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси ботантана ба муносибати Рузи милитсияи тоҷик. – Душанбе, 10 ноябри соли 2012: [Захираи электронӣ]: Манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2018).

гулированию общественных и государственных отношений, а единство правовых систем государств остается неясным.

Феномен глобализации тесно связано с правом. Благоприятная правовая среда может направлять процессы глобализации в интересах национальной правовой системы. Положительные и отрицательные последствия процессов глобализации связаны с правовой базой, а управление и координация в этой области, должны быть основной задачей права.

Вопрос о влиянии глобализации и создании национальной правовой системы, основанной на национальных исторических и культурных ценностях, находится в центре постоянной политики Правительства Республики Таджикистан. Актуальность данной темы ещё раз изъясняет Основатель мира и национального единства - Лидер нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон: «Из-за процессов глобализации и усиления информационной борьбы, а также проникновения иностранной идеологии в общество, научным и исследовательским институтам, Академии наук, отраслевым академиям, Центру стратегических исследований, другим исследовательским центрам и кафедрам обществоведения высших учебных заведений, необходимо изучать и продвигать вопросы самопознания и самосознания, защиты национальных исторических и культурных ценностей, расширения более демократичного и светского мировоззрения, устойчивости и стабильности общества и т.д.»⁵⁰. Также по прямой инициативе Лидера нации были приняты Закон Республики Таджикистан «О регулировании традиций и праздников и ритуалов» (от 21 июля 2011 г., № 210) и Закон Республики Таджикистан «Об ответственности родителей за образование и воспитание детей» (от 7 июня 2011 г, №331), которые носят чисто национальный характер, способствовало к созданию национальной правовой системы в процессе глобализации, основанное на национальных историко-культурных ценностях.

Также актуальность исследования данного вопроса отмечает в своих посланиях к Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 20 апреля 2012 года и 22 декабря 2016 года Лидер нации следующим образом: «Процесс глобализации, который сегодня является доминирующей тенденцией в международных отношениях, требует от всех нас созидательного поиска нахождения конкретных средств и инструментов

⁵⁰ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 январи соли 2015. – Душанбе, 2015. – С. 4. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2019).

реализации национальных интересов»⁵¹. «Учитывая нынешнее состояние мира, на которое влияют политические, экономические, культурные и духовные кризисы, наши ученые обществоведы должны больше пропагандировать исторические достижения нашего народа и сосредоточить свои исследования на укреплении основ нашей нации и государственности, в качестве наиболее важного фактора защиты и развития государственной независимости. В этой связи, научным учреждениям необходимо принимать меры по приведению в соответствие с сегодняшней политикой научные темы, завершить исследование важнейших вопросов национальной государственности с учетом развития национальной экономики, будущего страны и решения современных проблем общества»⁵².

Таким образом, Глава государства предупреждает все таджикское общество о влиянии глобализации, по этой причине необходимо расширить исследование данного вопроса в области социальных наук, в частности в сфере права.

Следует отметить, что актуальность изучения данной темы напрямую отражается в ряде концепций, программ и стратегий:

- Концепция правовой политики Республики Таджикистан на 2018-2028 годы, утвержденной Указом Президента Республики Таджикистан от 6 февраля 2018 года № 1005, рассматривает вопрос реализации правовой политики Республики Таджикистан с учетом процессов глобализации и интеграции. Как указано в пункте 5 настоящей Концепции: «Правовая политика Республики Таджикистан осуществляется с учетом общечеловеческих ценностей и национальных интересов, влияния глобализации, гармонизации и однородности законодательства государств и международных правовых систем, развития глобальных правовых отношений, создания новых международных и региональных межгосударственных объединений, новых мировых угроз и рисков, уменьшения негативного воздействия глобализации, борьбы с глобальными угрозами и вызовами (терроризм, экстремизм и другие опасные явления), а также защиты информационного пространства страны от информационных угроз современного мира»⁵³;

⁵¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 апрели соли 2012. – Душанбе, 2012. – С. 3. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2019).

⁵² Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 декабри соли 2016. – Душанбе, 2016. – С. 2. Захираи электронӣ: манбаи дастрасӣ: <http://www.president.tj/node/16771> (санаи мурочиат: 22.09.2019).

⁵³ Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028 аз 6 феввали соли 2018. – № 1005 // Махзани мутамаркизи иттилоотӣ-ҳуқуқии ҚТ «Адлия». Шақли 7.0.

- Концепция внешней политики Республики Таджикистан, утвержденная Указом Президента Республики Таджикистан от 27 января 2015 года № 332, разъясняет актуальность данной темы следующим образом: «Рост процесса глобализации считается одной из важнейших черт современности, наравне с способствованием тесных отношений между народами и странами и формированию всеобъемлющей системы политических, экономических, научных и культурных взаимоотношений между ними, также может иметь и негативные последствия, такие как углубление разрыва между развитыми и отсталыми странами, усиления давления на национальные ценности и культуру народов и наций»⁵⁴;

- Концепция государственной информационной политики Республики Таджикистан, утвержденная Указом Президента Республики Таджикистан от 30 апреля 2008 г. № 451, определяет данный вопрос в следующем контексте: «В условиях информационной, социально-политической, экономической глобализации и регионализации, которое напоминает в основном форму информационного влияния, требует необходимости в сохранении и защиты национальных интересов Республики Таджикистан в области информации, обеспечение их безопасности путем разработки концептуального документа, определяющего государственную политику в этой сфере - Концепции государственной информационной политики»⁵⁵;

- Концепция прогнозирования развития законодательства Республики Таджикистан, утвержденная Указом Президента Республики Таджикистан от 19 февраля 2011 года № 1021, отражает данный вопрос в области унификации и интеграции: «Процесс обеспечения унификации и интеграции законодательства Республики Таджикистан с государствами СНГ, как самостоятельный процесс постепенного сближения правовой системы, должен носить характер согласованности, научной обоснованности и взаимного совершенствования»⁵⁶.

[Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

⁵⁴ Концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 январи соли 2015. – № 332 // Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ «Адлия». Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

⁵⁵ Концепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 апрели соли 2008. – №451// Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ «Адлия». Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

⁵⁶ Концепсияи пешгуи инкишофи конунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 19 феввали соли 2011. – № 1021// Махзани мутамаркази иттилоотӣ-ҳуқуқии ҶТ «Адлия». Шакли 7.0. [Захираи электронӣ]. Манбаи дастрасӣ: URL: <http://www.adlia.tj> (санаи мурочиат: 13.02.2019).

Таким образом, актуальность данной темы и другие её аспекты отражены в нормативных актах, официальных документах и в научной юридической литературе, который требует своего отдельного научно-го исследования.

Общее описание работы

Отношение работы с научной тематикой. Диссертация была подготовлена в соответствии с Программой научно-исследовательских работ кафедры прав человека и сравнительного правоведения юридического факультета Таджикского национального университета за 2016-2020 годы - «Теоретические и практические проблемы обеспечения прав и свобод человека в правовой системе РТ».

Степень изученности темы. Вопросы, связанные с глобализацией, её влиянием на различные сферы государственной и общественной жизни, были исследованы учеными в различных областях. Отечественные правоведы изучают феномен глобализации в различных сферах, результаты исследования которых, легли в основу данной диссертации.

Различные аспекты процессов глобализации отражены в исследованиях отечественных ученых: Э.С. Насриддинзода⁵⁷, Д.С. Рахмона⁵⁸, А.Г. Холикзода⁵⁹, Б.А. Сафарзода⁶⁰, Р.Ш. Сотиволдиева⁶¹, А.М. Диноршоева⁶², Дж.З. Маджидзода⁶³, Дж. Саъдизода⁶⁴, Д. Ибрагимов

⁵⁷ Ниг.: Насурдинов, Э.С. Формирование правовой культуры в Республике Таджикистан в условиях углубления культурно-цивилизационных различий: проблемы теории и практики: дис. ... д-ра юрид. наук. – Душанбе, 2014. – 432 с.

⁵⁸ Ниг.: Сафаров Д.С. Права человека и глобализация в контексте исламской правовой культуры: история и современность: дис. ... кан. юрид. наук. – Душанбе, 2012. – 216 с; Рахмон Д.С. Хуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тақвиятебии тафовутҳои фарҳангӣ – тамаддуний: масъалаҳои назарӣ, усулӣ ва амалӣ-ҳуқуқӣ: диссертатсия. – Душанбе, 2020. – 480 с.

⁵⁹ Ниг.: Холиков А.Ф. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои давлати милли. – Душанбе., 2009. – 70 с.; Мачидзода Ҷ.З., Холикзода А.Ф., Одиназода Р.С. Ҷавонон ва амнияти иттилоотӣ (дар масири ҷаҳонишавӣ). – Душанбе, 2019. – 240 с.

⁶⁰ Ниг.: Сафарзода, Б.А. Международные стандарты в области прав человека: история и современность: монография. – Душанбе: Эр-граф, 2016. – 324 с.; Сафарзода Б.А. Таъсири стандартҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон ба қонунгузори миллии Тоҷикистон. Давлатшинсӣ ва ҳуқуқи инсон. Маҷалаи илмӣ-амалӣ. – Душанбе, 2018. – № 1 (09) – С. 5-10.

⁶¹ Ниг.: Сотиволдиев Р.Ш. Проблемаҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2010. – 564 с.

⁶² Ниг.: Диноршоев А.М., Салоҳидинова С.М. Маҳфум ва моҳияти соҳибхитиёрии иқтисодӣ ва таъмини он дар шароити ҷаҳонишавӣ // Ҳаёти ҳуқуқӣ. Июл-сентябр – 2017. – № 3 (19). – С. 68-75.

⁶³ Ниг.: Мачидзода Ҷ.З., Холикзода А.Ф., Одиназода Р.С. Ҷавонон ва амнияти иттилоотӣ (дар масири ҷаҳонишавӣ). – Душанбе, 2019. – 240 с.

ва⁶⁵, С. Шарифзода⁶⁶, Г. Муродовой и Ш. Сайджафара⁶⁷, Н. Асламзода⁶⁸, А. Мухаммада⁶⁹, Г.Н. Зокирова⁷⁰ и др.

Особенности развития национальной правовой системы государств в условиях глобализации и интеграции были изучены следующими исследователями: Р.Ш. Сотиволдиев⁷¹, Ю.А. Тихомиров⁷², С.А. Киреева⁷³, Ю.А. Волошин⁷⁴, Е.Г. Лукьянова⁷⁵, А.В. Малко⁷⁶, А.Е. Его-

⁶⁴ Ниг.: Саъдизода Ч. Ташаккулёбии фарҳанги ҳуқуқи инсон дар шароити эъмори давлати ҳуқуқбунёд дар Тоҷикистон: диссертатсия. – Душанбе, 2017. – 241 с.

⁶⁵ Ниг.: Ибрагимов Д. Информационная функция государства и ее реализация в Республике Таджикистан: вопросы теории и практики. Дис. ... канд. юрид. наук. – Душанбе, 2018. – 228 с.

⁶⁶ Ниг.: Шарифзода С. Шақлҳои амалишавии функсияҳои давлати Тоҷикистон дар марҳилаи муосир: диссертатсия. – Душанбе, 2018. – 233 с.

⁶⁷ Ниг.: Муродова Г., Шоҳруҳи С. Равандҳои глобализатсионӣ ва ояндаи давлатҳои миллий. – Душанбе, 2016. – 32 с.

⁶⁸ Ниг.: Асламзода Н. Чаҳони муосир: Глобаликунонӣ ва бухрони асри XXI // Паёми ДМТ. – 2018. № 1 (17) – С. 261–267.

⁶⁹ Ниг.: Муҳаммад А. Донишномаи мухтасари сиёсӣ. – Душанбе, 2016. – 350 с.

⁷⁰ Ниг.: Зокиров Г.Н. Сиёсатшиносӣ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2007. – 304 с.

⁷¹ Ниг.: Сотиволдиев, Р.Ш. Проблемаҳои назарияи давлат ва ҳуқуқ: китоби дарсӣ. – Душанбе, 2010. – 564 с.

⁷² Ниг.: Тихомиров, Ю.А. Цели и формы государственно-правовой интеграции // Правовое обеспечение межгосударственной интеграции: сборник статей / Отв. ред. Ю.А. Тихомиров, В.И. Лафитский. – М.: Олита, 2005. – С. 14–31.

⁷³ Ниг.: Киреева, С.А. Межгосударственная интеграционная деятельность как выражение внешней функции Российского государства / Под ред. Н.И. Матузова. – Саратов.: СГАП, 2005. – 336 с.

⁷⁴ Ниг.: Волошин, Ю.А. Государство и право в условиях глобализации и межгосударственной интеграции: проблемы теоретико-методологического восприятия // Правовые основы формирования гражданского общества в современной России. Сборник научных трудов по материалам всероссийского научно-практического круглого стола / Под общ. ред. А.В. Малько, К.А. Струсь. – Саратов – Москва, 2010. – 344 с.

⁷⁵ Ниг.: Лукьянова, Е.Г. Основные тенденции развития российского права в условиях глобализации // Государство и право. – 2004. – № 7. – С. 34–38.

⁷⁶ Ниг.: Теория государства и права: курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М, 2009 – 430 с.; Теория государства и права / Отв.ред.А.В. Малько. – М., 2004. – 244 с.

ров⁷⁷, А. Хвалеева⁷⁸, В.М. Сирых⁷⁹, С.В. Бахин⁸⁰, А.В. Егоров⁸¹, Л.М. Энтин⁸² и другие.

Влияние процессов глобализации на национальную правовую систему государств и национальное законодательство, глобализация права, соотношение международного и внутреннего права в контексте глобализации были рассмотрены и исследованы в работах Д.С. Рахмона⁸³, В.В. Богатырева⁸⁴, Б.А. Турсункуловой⁸⁵, Б.В. Макогона⁸⁶, И.И. Лукашука⁸⁷, В.В. Янькова⁸⁸, С.А. Щетинина⁸⁹, А. Кабалкина⁹⁰, С.П. Котковца⁹¹, М.Н. Марченко⁹², В.И. Зажицкого⁹³, Н.В. Архиповой⁹⁴, В.Ш. Аюпова⁹⁵, В.М. Шумилова⁹⁶ и других.

⁷⁷ Ниг.: Егоров, А.В. Правовая интеграция и ее содержание // Государство и право. – 2004. – № 6. – С. 74–84.

⁷⁸ Ниг.: Хвалеев, В.А. Правовая политика России в условиях глобализации. – Ростов-на-Дону, 2008. – 149 с.

⁷⁹ Ниг.: Сирых, В.М. Логические основания общей теории права. В 2 х томах. Том 1: Элементный состав. – М, 2000. – 238 с.

⁸⁰ Ниг.: Бахин, С.В. Сотрудничество государств по сближению национальных правовых систем: унификация и гармонизация права: Автореф. дис. ... д –ра юрид. наук. – СПб., 2003. – 45 с.

⁸¹ Ниг.: Егоров, А.В. Правовая интеграция и ее содержание. // Государство и право. – 2004. – № 6. – С.74 – 84.

⁸² Ниг.: Европейское право: учебник для вузов / Отв. ред. Л.М. Энтин. – М.: Норма, 2011. – 960 с.

⁸³ Ниг.: Сафаров Д.С. Права человека и глобализация в контексте исламской правовой культуры: история и современность: дис. ... кан. юрид. наук. – Душанбе, 2012. – 216 с.; Рахмон Д.С. Хукуки инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тақвиятёбии тафовутҳои фарҳангӣ-тамаддунӣ: масъалаҳои назарӣ, усулӣ ва амалӣ-хуқуқӣ. Диссертатсия. – Душанбе., 2020. – 480 с.

⁸⁴ Ниг.: Богатырев В.В. Глобализация позитивного права // Российский следователь. – 2008. – № 19. – С28–32.; Богатырёв В.В. Глобализация права // – Владимир. – 2012. – № 41. – С.34–38.

⁸⁵ Ниг.: Турсункулова Б.А. Вызовы глобализации и перспективы развития постсоветских государств центральной Азии в переходный период. – Бишкек., 2006. – 188 с.

⁸⁶ Ниг.: Макогон Б.В. Процессы глобализации в современном праве и их проявление в российском законодательстве. – М. 2007., – 160 с.

⁸⁷ Ниг.: Лукашук И.И. Глобализация, государство, право XXI век. – М.: Спарк, 2000. – 262 с.

⁸⁸ Ниг.: Янков В.В. Глобализация в сфере публичного права: теоретико-методологический анализ. – Ростов-на-Дону. – 2009. – 156 с.

⁸⁹ Ниг.: Щетинин С.А. Правовая глобализация: Понятие и основные формы. – Ростов-на-Дону., 2009. –146 с.

⁹⁰ Ниг.: Кабалкин А., Санникова Л. Глобализация правового, пространства и новеллы российского гражданского. Законодательства // Российская юстиция. – 2001. – № 12. – 56–60 с.

⁹¹ Ниг.: Котковец С.П. Правовая система России в контексте тенденций глобализации. – Краснодар, 2010. – 230 с.

⁹² Ниг.: Марченко М.Н. Глобализация и ее воздействие. – М.: Зерцало–М, 2007, –244 с.

⁹³ Ниг.: Зажицки, В.И. Правотворчество и технико-юридические проблемы формирования системы российского законодательства в условиях глобализации. – М., – Новгород., 2007. – 320 с.

Тем не менее, вопрос процесса глобализации, и её влияние на развитие национальной правовой системы в юриспруденции не получил должного анализа. Глобализация как сложное и важное явление юриспруденции, в будущем требует всестороннего теоретико-методологического анализа. Кроме того, данная диссертация была выполнена с целью научного анализа процессов глобализации и их влияния на развитие национальной правовой системы, с учетом научных взглядов и процессов современного мира.

Цель и задачи исследования. Задачами научного исследования являются: 1) изучение и исследование процессов глобализации, и их влияния на развитие национальной правовой системы; 2) поиск путей преодоления воздействия глобализации на национальную правовую систему Таджикистана; 3) внесение рекомендаций и предложений по защите национальной правовой системы от негативного воздействия процессов глобализации.

Исходя из этих целей, в диссертации поставлены следующие задачи:

- определение понятия и сущности процессов глобализации и других, связанных с нею явлений, такие как исторические, политические, культурные, экономические, правовые и др;
- исследование и анализ понятий «глобализация», «интеграция», «национальная правовая система», «правовая глобализация» и других связанных с ними явлений;
- изучение перспективы развития национальной правовой системы в условиях глобализации и интеграции;
- анализ ситуации с правами человека в условиях глобализации;
- выявление взаимосвязи международного и внутреннего права в условиях глобализации;
- установление способов и средств воздействия глобализации на национальную правовую систему;
- определение позиции государственного суверенитета в процессе глобализации;
- вносить предложения и рекомендации по защите национальной правовой системы от последствий глобализации.

⁹⁴ Ниг.: Архипова Н.В. Современное российское право в условиях глобализации: теоретико – методологические проблемы: дис. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2006 – 178 с.

⁹⁵ Ниг.: Аюпов В.Ш. Право и мораль в условиях глобализации: дис. ... канд. юрид. наук. – Москва., 2009. – 210 с.

⁹⁶ Ниг.: Шумилов В.М. Международное право и глобальная правовая система // Московский журнал международного права. – 2002. – № 4 (16). – С. 45–47.

Объект исследования. Объектом исследования являются те общественные отношения, которые способствуют развитию глобализации, и её влиянию на национальную правовую систему.

Предмет исследования. Предметом исследования диссертации являются: 1) идеи, взгляды и мнения ученых о процессах глобализации; 2) влияние процессов глобализации на развитие национальной правовой системы; 3) другие вопросы, связанные с процессом глобализации.

Методологическая база исследования. Методологическую базу исследования составляют общенаучные методы и специально-правовые методы. В диссертации используются следующие общенаучные методы: диалектический и функциональный методы, метод системного анализа, научного прогнозирования, логические методы наблюдения, анализа и синтеза. Из специальных научных методов наиболее часто используются логико-лингвистические, формально-логические, историко-правовые, сравнительно-правовые и т.д.

Теоретическая основа исследования. Теоретическую основу исследования составляют взгляды отечественных и зарубежных ученых на различные аспекты процессов глобализации и национальной правовой системы, и другие вопросы, посвященные данной проблеме. Анализ, взгляды, концепции и другие особенности авторского исследования представлены и обоснованы на основе их правового сопоставления с научными взглядами ученых и научно обоснованными и научно принятыми выводами ученых и исследователей.

Нормативную основу диссертационного исследования составляют Конституция Республики Таджикистан, акты международного права, рекомендации и нормативные акты международных организаций, законы и другие нормативные правовые акты Республики Таджикистан.

Научная новизна диссертационного исследования заключается в том, что данная диссертация считается одним из первых научных исследований по вопросу влияния процессов глобализации на развитие национальной правовой системы Таджикистана. В диссертации позиция автора выявляется и научно обосновывается в ходе всестороннего и объективного исследования и анализа различных точек зрения на глобализацию и её влияния на развитие национальной правовой системы.

Для защиты представлены следующие **научные положения**, которые выражают новизну исследования:

1. Глобализация как историческая тенденция человеческого развития создала правовую, политическую, культурную и экономическую взаимозависимость государств на основе международной и региональной интеграции, что привело к изменению и возникновению единого правового, экономического, политического, культурного и мирового пространства. На практике глобализация приводит к взаимному обмену, интеграции и объединению правовых, политических, экономических и культурных систем государств, появлению правовых норм на основе глобальных проблем и других актуальных вопросов, а также к формированию общего мирового пространства. В этом плане глобализация означает возникновение единого международного правового, политического, экономического, культурного и информационного пространства, а также уникальной межрегиональной инфраструктуры, включая информационную и пропагандистскую.

2. Глобализация негативно сказывается на всех уровнях государственного суверенитета. Процесс глобализации напрямую влияет на правовой суверенитет государства, которое выражается в независимости национальной правовой системы. Это явление делает суверенитет государства более прозрачным для влияния правовых явлений западных стран, что приводит к ослаблению независимости правовой системы и территориальной целостности страны. Правовой суверенитет государства считается основой обеспечения экономического, социального, политического и культурного суверенитета государства и требует всесторонней защиты и развития с учетом национальных ценностей и национальных интересов. В настоящее время очевидным становится тенденция к нарушению правового и политического суверенитета государств в результате нарушения экономического и идеологического суверенитета, как ключевого компонента государственного суверенитета.

В связи с этим выдвигаются следующие практические предложения по защите правового суверенитета государства в процессе глобализации, которое выражается в независимости национальной правовой системы:

- устойчивое развитие национальной экономики, в частности своевременное развитие четвертой стратегической цели государства - индустриализации страны и роста экспорта товаров и услуг над импортом;

- совершенствование правового регулирования иностранных инвестиций, зарубежных займов и другой иностранной помощи;

- разработка и принятие стратегии или концепции защиты правового суверенитета государства от последствий процессов глобализации;

- разработка и принятие концепции правовой защиты национальной экономики от последствий процессов глобализации;

- совершенствование нормативных правовых актов Республики Таджикистан по защите национальной культуры от ценностей свободы, чуждой ему и т.д.

3. Процессы глобализации как объективное и субъективное явление охватывают все сферы государственной и общественной жизни, ориентируясь на экономику как возможность и на закон, как средство реализации своих целей, приводит к сближению правовых систем государств с учетом глобальных проблем и международных стандартов. На этой основе с учетом причин возникновения и других особенностей процесса глобализации представлены его объективный и субъективный аспекты: 1) особенность объективного аспекта глобализации выражается в том, что оно приводит к глобализации права в результате длительного исторического процесса, развития человеческого общества и человеческого сознания, экономического развития, политики, науки, технологий, глобальных вызовов и других факторов, и создает необходимость в том, чтобы национальные правовые системы были приведены в соответствие с международными стандартами и передовой практикой государств; 2) особенность субъективного аспекта глобализации означает то, что посредством права делается попытка направить процессы глобализации в правильное русло, например, для содействия введению определенных норм международного права и рекомендаций международных организаций в национальную правовую систему или национальное законодательство, будучи не знакомым с её национальными особенностями.

4. Права человека являются историческим результатом развития общества, суть которого составляют основные моральные принципы, берущие свое начало во всех мировых религиях и идеях великих мыслителей прошлого. В этой связи, вопреки мнению некоторых исследователей, следует отметить, что «права человека» не являются результатом процессов глобализации, и, лишь только «защита прав человека» является результатом этих процессов, которое злоупотребляется со стороны сверхдержав. Контроль и реализация «демократического порядка», «защита прав человека», «борьба с терроризмом» и «гуманитарная помощь» со стороны сверхдержав являются ключевыми факторами процесса глобализации. Центральное содержание этой доктрины

- провозглашение второстепенности национальных интересов и государственной независимости перед терминами «демократии» и «права человека». Таким образом, наблюдается снижение роли национальных государств и их независимости, а также возрастание роли международных механизмов.

5. Процессы глобализации напрямую влияют на правовую систему Таджикистана, в частности на культуру прав человека, и коренным образом меняет её суть, основанную на общечеловеческих и нравственных ценностях. Призывы к негативному влиянию глобализации более заметны в правовом сознании и правовой культуре. Сознание общества составляет существование общества. Следовательно, влияние глобализации на сознание общества и человека в любой момент может привести к изменениям в правовой системе. Воздействие глобализации на правовую культуру, особенно культуру прав человека, наиболее очевидно проявляется в появлении идей и ценностей, возникших в западных цивилизациях. Наиболее распространенными их примерами являются гомосексуализм, однополые браки, западная реп - музыка, недостойная одежда и другие ценности. С учетом этой ситуации необходимо принять необходимые правовые меры в отношении правовой культуры и правового сознания населения на основе национальных исторических ценностей.

6. Правовая глобализация формируется посредством правовой интеграции, правовой стандартизации, правовой интернационализации, которая в основном включает в себе правовую рецепцию, правовую гармонизацию и правовую унификацию, а также посредством правовой имплементации, влияет на национальную правовую систему в различных своих форматах.

7. Влияние процессов глобализации на национальную правовую систему выражается в усилении роли англо-американской правовой системы, правовой основы Европейского Союза по отношению к другим правовым системам; неспособность регулировать сферу отношений на необходимом уровне в зависимости от результатов процессов глобализации; усиление доминирования международного права над национальной правовой системой; формирование и развитие новых областей права; интеграция и унификация национальных правовых систем; повышение роли пояснительных судебных актов по отношению к источникам права; стандартизация законодательства в соответствии с нормами, принятыми международными организациями; повышение отражения норм международного права в национальной правовой системе; формирование единого пространства правовой систе-

мы, связанного с выполнением обязательств из-за членства в международных организациях и с учетом международного опыта; модернизация правовых норм в некоторых сферах частного права под влиянием условий западных феноменов; универсализация торговых привычек, выработка общих принципов и развитие единых деловых отношений; формирование национальной правовой системы в рамках региональных объединений; влияние международных финансовых и коммерческих организаций на развитие национальной правовой системы через обязательства, возлагаемые на государства-члены; обострение разногласий между семьями мирового права; развитие национального законодательства под влиянием зарубежного законодательства; обесценивание традиционных правовых ценностей, снижение статуса правовой морали и другие факторы.

8. В процессе глобализации внутренняя правовая система и международная правовая система взаимосвязаны между собой и одновременно взаимодействуют. По этой причине, в процессе глобализации с учетом включения в содержание международного права, возникает ситуация влияния и взаимозависимости национальной правовой системы. Фактически, глобализация сделала национальную правовую систему взаимозависимой с международным правом и способствует сближению и смешиванию правовых систем.

9. Правовая интеграция формируется в процессе глобализации, включая сближение и консолидацию правовой и законодательной систем на региональном уровне с целью установления общего порядка, охватывая объединение различных правовых систем и применения определенных законодательных требований. Правовая интеграция базируется на региональном уровне, а её формирование на международном уровне отражает сущность правовой глобализации. В этом отношении правовая интеграция во многом основана на обмене опытом между правовыми системами.

Теоретическая и практическая значимость диссертации заключается в том, что материалы данной диссертации дополняют научное понимание процессов глобализации и интеграции, глобализации права и её влияния на развитие национальной правовой системы и служат в качестве источника для дальнейших исследований в этой области.

Выводы, пункты и рекомендации, содержащиеся в диссертации, могут быть использованы при разработке учебных планов, стратегий, программ и концепций государства, в процессе правового образования и воспитания, образования в области прав человека, повышения пра-

вового сознания, правовой культуры и юридических знаний граждан в Республике Таджикистан.

В то же время эти положения и рекомендации могут быть использованы при преподавании предметов «Теория государства и права», «История государства и права зарубежных стран», «Права человека» и в специальных курсах «Права женщин», «Права беженцев», «Механизмы защиты прав человека», а также при написании рефератов, курсовых, дипломных, магистерских, кандидатских и других работ.

Утверждение результатов диссертационного исследования.

Диссертация была подготовлена на кафедре прав человека и сравнительного правоведения юридического факультета Таджикского национального университета и обсуждалась на заседаниях этой кафедры. Были опубликованы научные статьи по содержанию диссертации, в том числе 4 статьи в изданиях, рекомендованных Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан, 10 статей в других изданиях. Автор выступал с докладами по теме диссертационного исследования на нескольких научно-теоретических и научно-практических конференциях национального и международного уровней. В том числе: «Суверенитет государства в процессе глобализации // Материалы республиканской научно-теоретической конференции преподавателей и сотрудников ТНУ, посвященной теме «Годы развития села, туризма и народных промыслов (2019-2021 гг.)» и «400-летие Миробида Саида Насафи» (Душанбе, 2019 г.). - Душанбе, 2019. - С. 123-125; Таджикистан в процессе глобализации // Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 70-летию Всеобщей декларации прав человека. (Душанбе, 2019). - Душанбе, 2019. - С. 196-204; Глобализация и национальные интересы Таджикистана // Материалы международной научно-практической конференции, посвященной годовщине Всеобщей декларации прав человека. (Душанбе, 2019). - Душанбе, 2019. - С. 183-190; «Процессы глобализации и современное состояние прав человека» // Материалы II Международной научно-теоретической конференции «Права человека и глобализация», посвященной Дню прав человека. (Душанбе, 2019). - Душанбе, 2019. - С. 123-130; «Правовые основы принятия Конституции Республики Таджикистан // Материалы республиканской конференции по теме «Конституция и молодежь: возможности участия в политической жизни», посвященной Дню Конституции Республики Таджикистан. (Душанбе, 2018). - Душанбе, 2018. - С. 7 и т.д.

Личный вклад соискателя ученой степени. Личный вклад автора диссертации подтверждается уровнем научной новизны диссертации, научными положениями, представленными на защиту, научными публикациями, подготовленными с его непосредственным участием, а также докладами на различных научно-практических семинарах и конференциях.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, двух глав, семи подразделов, заключения и списка использованной литературы, исходя из цели, задач и логики исследования. Общий объем диссертации составляет 223 страницы.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении обосновывается актуальность темы исследования диссертации, степень её исследования, цели и задачи исследования, объект, предмет, методологические и теоретические основы, нормативные основы, научная новизна, теоретическая и практическая значимость диссертации, а также апробация результатов исследования, личный вклад соискателя, структура и объем диссертации.

Первая глава диссертации «**Суверенитет государства и национальные интересы в процессе глобализации (теоретико-правовой анализ)**» состоит из трех подразделов.

В первом параграфе первой главы диссертации - «**Понятие и сущность глобализации как исторического, правового, экономического, политического и культурного феномена**» - автор констатирует, что процессы глобализации как объективное и субъективное проявление, охватывают все сферы государственной и общественной жизни, при этом, используя экономику как возможность, а право как средство, в котором политическая ситуация отдельного государства становится зависимой от состояния великих держав, а национальная культура приобретает смешанный и взаимозаменяемый характер. В связи с этим в этом разделе рассматриваются не только правовые, но и исторические, экономические, политические и культурные аспекты. Автор также считает, что без изучения его исторических, экономических, политических, культурных и других аспектов невозможно достичь полной глубины исследования его правового спектра. В этой связи, принимая во внимание глобальные исторические, экономические, политические, правовые, культурные и современные процессы и тенденции, можно констатировать, что глобализация как историческая тенденция развития человечества - это экономическая, культурная,

политическая и культурная трансформация и взаимозависимость государств в единый регион, которая способствует созданию общему международному правовому, экономическому, политическому и культурно-информационному пространству, а также межрегиональной специфической инфраструктуры, включая информационную и пропагандистскую.

По мнению автора, глобализация - это конкретное историческое явление, и в каждый исторический период можно наблюдать другие связанные и аналогичные факторы и тенденции, которые отражают феномен глобализации. Автор утверждает, что признаки, символы и другие особенности глобализации, в частности глобализации права в различные периоды - Ахемениды при правлении Кира Великого, Древней Греции и Древнего Рима, Халифата, Турецкого ханства, царской России и Советского Союза и других исторических периодах, наблюдается по-разному.

Автор диссертации констатирует, что вестернизация, глобализация и другие сопутствующие ему факторы создают экономическую, культурную, политическую и правовую зависимость государств, расширяют возможности достижения целей западных стран, способствует появлению таких понятий, как «мировая культура» и «мировая экономика», «глобальная политика» и «глобализация права» и т.д.

Согласно автору диссертации, создание международных и региональных финансовых организаций, транснациональных компаний и их представительств в форме юридической организации филиалов и дочерних компаний, стало основной движущей силой процессов экономической глобализации, которая также влияя на национальное право, создает единые нормы и принципы обмена товарами, работ и услугами, и закладывает основу для возникновения единого глобального рынка.

По мнению автора, с культурной точки зрения, процессы глобализации привели к возникновению противоречивых и негативных тенденций во многих странах, что привело к внедрению западного образа жизни, включая западные модели потребления, ценности, нормы, верования, популярную культуру и виды западного мышления. Это не оставляет без изменений ценности и традиции национальной правовой системы. В связи с этим автор приходит к выводу, что наряду с продвижением самосознания и самопознания, национальных традиций, культуры и истории прошлого в этой сфере необходимо создать всеобъемлющую правовую базу и защиту правовых инструментов.

Во втором подразделе первой главы - **«Правовая защита государственного суверенитета в процессе глобализации»** - по мнению диссертанта, глобализация как явление века затрагивает все сферы государственной и общественной жизни, тем самым влияя на суверенитет государства, в которой отражается независимость правовой, экономической, политической и культурной систем. Сегодня требования глобализации усиливают взаимозависимость государств и способствуют расширению доминирования межправительственных и неправительственных организаций и роли транснациональных компаний по отношению к независимым государствам. Полное официальное признание государственного суверенитета зависит не только от его правовой формы, но и от реальности его экономических и политических условий в международных отношениях. Полный суверенитет государства признается тогда, когда государство является полностью независимым в правовом, политическом, экономическом и культурном отношении и не зависит от ситуации других государств.

По мнению автора, в процессе глобализации прямо затрагивается правовой, политический и экономический суверенитет государства, а способность государства определять эти отрасли зависит от внешней ситуации. Основой для прямого обеспечения экономического, социального, политического и культурного суверенитета государства является правовой суверенитет государства, и, тем не менее, с другой стороны, под влиянием процессов глобализации, наблюдается тенденция к нарушению правового и политического суверенитета в результате нарушения экономического и морального суверенитета, как главного строителя государственной независимости.

Автор констатирует, что политический суверенитет - это способность народа и органов власти самостоятельно и без вмешательства внешних рычагов определять направление внешней и внутренней политики в интересах народа и государства, направленное на укрепление геополитического положения государства. Экономический суверенитет государства означает способность и возможность государственной власти организовывать и управлять экономическим потенциалом государства и независимость определения экономического направления в рамках международных отношений. Тем не менее, под влиянием процессов глобализации увеличивается роль транснациональных корпораций, неспособность введения единой системы контроля над глобальными тенденциями в мировой экономике, наблюдается рост валют сверхдержав и другие факторы глобальной экономики, которые отрицательно влияют на суверенитет государств.

По мнению автора, правовой суверенитет государства является основой защиты и обеспечения экономического, социального, политического и культурного суверенитета государства, который требует всесторонней защиты и развития с учетом национальных ценностей и национальных интересов, и, который выражается в независимости правовой системы государства.

Автор диссертации считает, что в процессе глобализации на независимость национальной правовой системы, которая представляет правовой суверенитет государства, влияют следующие факторы: 1) вестернизация правовой системы и усиление политики правовой свободы; 2) усиление роли транснациональных корпораций, что ослабляет позиции государства в реализации экономической политики; 3) развитие идеологии нигилизма с применением концепции суверенитета; 4) несоблюдение установленного порядка теории «гуманитарной помощи»; 5) вопросы миграции; 6) чрезмерные иностранные инвестиции и займы и т.д.

Диссертант отмечает, что формирование теорий, связанные с появлением понятий «единая система глобального права», «мировое государство» или «мировое правительство», «единый мировой порядок», а также с растущей ролью транснациональных корпораций и другие проблемы, связанные с этим, влияет на перспективу развития всех уровней государственного суверенитета. В этой связи, необходимо максимально воздерживаться от факторов, направленных на формирование этих теорий, чтобы защитить все уровни государственного суверенитета. По этой причине, автор предполагает, что в условиях глобализации необходимо совершенствовать и укреплять систему общих и специальных условий обеспечения государственного суверенитета, в частности специальных правовых гарантий обеспечения государственного суверенитета. В частности, он считает целесообразным принятие специального правового акта с выявлением факторов процесса глобализации, угрожающих государственному суверенитету.

Автор также заявляет, что глобализация направлена на внедрение западной культуры и других ценностей, особенно американской культуры, подрывая силу и способность государства сохранять и защищать национальные и исторические ценности государства как во внутренней, так и во внешней политике, существенно влияет на национальные ценности национальной правовой системы. Автор предлагает, что в современных условиях важным средством сохранения государственного суверенитета является создание системы интеграции

между государствами определенных регионов, которые близки в культурном, языковом и традиционном отношениях.

В диссертации отмечается, что с развитием глобализации в научной литературе широко распространяются идеи, так называемых суверенных или теряющих суверенитет государств, а также передача государственного суверенитета международным и региональным организациям и возникновение идеи мирового государства, которое противоречит суверенитету страны и независимости национальной правовой системы. Следует напомнить, что на протяжении всей истории человечества, существовали планы создания мирового государства, согласно которым единственным способом достижения этой цели – было ограничение или отмена государственного суверенитета. Исходя из этого, в будущем стабильность государственного и национального суверенитета ставится под сомнение и выступает, как препятствие для развития национального государства, национальной правовой системы и всех уровней суверенитета.

В третьем подразделе первой главы - **«Национальные интересы и обеспечение национальной безопасности в процессе глобализации (теоретико-правовой анализ)»** - автор диссертации утверждает, что под понятием национальных интересов понимаются интересы личности, общества и государства, которые включают в себе правовые, политические, экономические, социальные и другие интересы и потребности Республики Таджикистан, реализация которых способствует обеспечению безопасности, требований законодательства, обеспечению независимости национальной правовой системы, защиты государства от негативных последствий глобализации и других внешних и внутренних негативных факторов. Национальная безопасность является неотъемлемой частью национальных интересов, охватывает защиту жизненно важных интересов личности, общества и государства с целью предотвращения внутренних и внешних угроз, и приобретает международный, региональный и национальный характер в условиях глобализации.

Автор констатирует, что в процессе глобализации защита и сохранение независимости национальной правовой системы неразрывно связано с обеспечением национальных интересов и национальной безопасности. Возникновение внутренних и внешних угроз национальным интересам и национальной безопасности в результате процессов глобализации, подрывает способность государства защищать национальную правовую систему. В связи с этим в процессе глобализации защита национальных интересов и обеспечение национальной без-

опасности является ключевым инструментом для сохранения независимости национальной правовой системы.

По мнению автора, в условиях глобализации, чем больше правовая, экономическая, политическая и культурная система становится глобальной, тем больше в этой сфере возрастают интересы. На этой основе возникло появление новых направлений и понятий, как «геоправовой», «геополитический», «геоэкономический» и «геокультурный», развитие которых противоречит национальным интересам Республики Таджикистан. В связи с этим автор предлагает, что защита национальных интересов и обеспечение национальной безопасности возможны только при наличии благоприятной правовой среды с учетом специфики национальной правовой системы.

Вторая глава диссертации - **«Тенденции и перспективы развития национальной правовой системы Республики Таджикистан в процессе глобализации и интеграции»** состоит из четырех подразделов.

В первом параграфе второй главы - **«Влияние процессов глобализации на развитие национальной правовой системы Республики Таджикистан»** - автор диссертации утверждает, что национальная правовая система расширяется с учетом внутрисубъективных особенностей, национальных интересов, требований общества, в условиях глобализации и на основе общих принципов с другими правовыми системами. Также, согласно анализу научной литературы, в результате процессов глобализации прогнозируется формирование единой глобальной правовой системы для всех стран, которая противоречит национальному характеру правовых систем государств.

По мнению автора, в условиях глобализации право является основным инструментом и элементом реализации этих процессов, без которых оно не может повлиять на экономику, политику, культуру и другие сферы. В связи с этим наряду с возникновением глобализации экономики, политики, культуры и других сфер государственной и общественной жизни, также формируется феномен глобализации права, который является источником глобализации и других отраслей общественной жизни. Правовая глобализация как особая сфера процессов глобализации, на основе международных стандартов, создало правовые системы, ценности и нормы сверхдержав, с целью модернизации национальной правовой системы в соответствии с международными стандартами, и, как следствие, происходит усиленное сближение и унификация правовых систем государств, которое приводит к ослаблению независимости национальных правовых систем, создания еди-

ного правового пространства, дифференциации особенностей национального законодательства и другие негативные черты.

Автор констатирует, что в процессе глобализации происходит взаимодействие между глобализацией права и правовой системой. Такая ситуация во многом связана с влиянием глобализации на правовую систему и, в свою очередь, с условиями, в которых национальная правовая система способствует распространению процессов глобализации. Институционализация международного права (то есть конституционное обеспечение нормы международного права, которое может составлять часть правовой системы государства), институционализация внешней политики и другие факторы являются основой для развития процессов глобализации в правовой системе государства.

Автор отмечает, что влияние глобализации права на развитие правовой системы происходит через правовую интеграцию, правовую стандартизацию, правовую интернационализацию, которая включает в себе правовую рецепцию, правовое сближение и правовую гармонизацию, а также посредством правовой имплементаций. Правовая интеграция - это процесс сближения и консолидации правовой и законодательной систем с целью установления общего порядка, объединения различных правовых систем с целью решения одних и тех же вопросов, возникающих из правовых отношений между государствами и реализация аналогичных требований законодательства между государствами, которая осуществляется в основном через правовую стандартизацию. Правовая стандартизация является одним из элементов правовой интеграции, и вызывает необходимость приведения норм внутреннего права в соответствие с международным правом, а также рекомендует принятие и утверждение рекомендуемых стандартов для государств.

Правовая интернационализация - это результат взаимосвязи национальных правовых систем, которая формируется с учетом участия государства в международных и региональных организациях, а также заимствования взаимного опыта, и осуществляется посредством методов рецепции, гармонизации и унификации. Правовое рецепция - это принятие или заимствование из типового опыта положений правовой системы одного государства на другое государство, которое способствует улучшению правовой системы. Правовое гармонизация - это координация и сближение правовых систем, основанное на имплементации правовой системы и законодательства с международными стандартами, решении глобальных проблем во всех странах, создании региональных объединений и обмену опытом между странами, которая

устраняет различие между правовыми системами государств, формирует общие и единые требования во всех сферах государственной и общественной жизни. Правовая унификация как метод правовой интернационализации, включает в себе единое пространство правовой системы в отдельной группе отношений, возникает в результате выполнения обязательств членства в международных организациях и с учетом международного опыта, осуществляется посредством международных правовых актов, которое имеет рекомендательный и примерный характер, и охватывает в основном отношения частной правовой системы. Правовая имплементация - является важным методом в процессе правовой глобализации и предполагает усиление постановлений норм международного права в национальной правовой системе.

Автор указывает, что в результате правовой глобализации будет затронута система массового и частного права. Влияние глобализации на систему массового (публичного) права наблюдается в области феномена суверенитета, обеспечения безопасности и защиты национальных интересов, сохранения государственного устройства, национальной идентичности и т.д., и требует принятия необходимых мер. Влияние правовой глобализации в частной правовой системе более выражено в области гражданского права, предпринимательства и других сферах, в основном имеет тенденцию к модернизации этих отношений и наблюдается в области предпринимательской деятельности, разработки единых правил торговли, унификации правовых явлений, разработки некоторых зарубежных явлений в коммерческом праве, деловых привычек, расширении возможностей транснациональных компаний в предпринимательской деятельности и так далее.

По мнению автора, в целом глобализация права в Республике Таджикистан включает в себя следующие аспекты: усиление влияния и верховенства международного права на перспективы развития национальной правовой системы; несовершенство сферы правового регулирования общественных отношений в зависимости от результатов процесса глобализации; расширение влияния англо-американской правовой семьи на другие правовые семьи; формирование и развитие новых областей права; гармонизация и унификация национальных правовых систем; повышение роли пояснительных судебных актов в системе правовых источников; усиление влияния западной модели в правовой системе; упадок правовой культуры под влиянием глобализации; формирование признанных мировым сообществом норм и принципов регулирования общественных отношений; увеличение отражения положений норм актов международного права в националь-

ной правовой системе; формирование единого пространства правовой системы, связанного с выполнением обязательств из членства в международных организациях и с учетом международного опыта; модернизация правовых норм в некоторых сферах частного права в условиях западных феноменов; универсализация торговых привычек, выработка общих принципов и развитие единых деловых отношений в коммерческой деятельности; формирование национальной правовой системы в рамках региональных объединений; влияние международных финансовых и коммерческих организаций на развитие национальной правовой системы через обязательства, возлагаемые на государства-члены; обострение разногласий между семьями мирового права и т. д.

Диссертантом внесены следующие предложения по защите национальной правовой системы от последствий процессов глобализации:

- укрепить и принять необходимые меры в целях повышения статуса национальной правовой системы по отношению к международному праву;

- совершенствование сферы правового регулирования общественных отношений в зависимости от результатов процесса глобализации;

- укрепление места романо-германской правовой семьи в национальной правовой системе и предотвращение влияния на неё англо-американской правовой семьи;

- укрепление национальных традиций национальной правовой системы и недопущение влияния на неё западной модели права;

- укрепление правовой культуры в процессе глобализации;

- отражение положений норм международного права в национальной правовой системе в соответствии с национальными и государственными интересами и ценностями;

- укрепление устойчивого развития экономики страны;

- анализ и прогноз влияния процессов глобализации на все сферы государственной и общественной жизни;

- повышение правосознания и правовой культуры граждан в направлении всестороннего осознания негативного воздействия процессов глобализации;

- установление в программах, стратегиях и других официальных документах перспектив воздействия процессов глобализации на национальную правовую систему и её предотвращение;

- установление «предотвращения негативного воздействия процессов глобализации», как часть основных принципов всех нормативных правовых актов;

- всестороннее закрепление национальных ценностей и национальной культуры в нормативно-правовых актах.

Во втором подразделе второй главы диссертации - «**Положения права человека в условиях глобализации**» - автор в рамках проведенного исследования отмечает, что самом начале процессов глобализации, возникают идеи защиты прав человека, развитие общества, свобода личности, развитие рыночных отношений в экономике, идея о гражданском обществе и демократическом государстве, а затем выставляется стратегия глобализации. В этой связи защита прав человека является ключевым фактором в формировании процессов глобализации и является основой для реализации этих процессов.

Автор отмечает, что началом глобализации прав человека считается середина XX века, то есть после Второй мировой войны и принятием международных документов по правам человека и других международных норм всеобъемлющего характера. В современных условиях глобализация стала основой для развития и интеграции экономической, политической, социальной и правовой сфер и все чаще внедряется через нормы международного права в области прав человека.

По мнению автора, в условиях глобализации ситуация с правами человека находится в сложной ситуации, а в духовной и культурной сферах существуют определенные препятствия для её дальнейшего развития. Процессы глобализации напрямую влияют на культуру прав человека и коренным образом меняют её суть, основанную на общечеловеческих и моральных ценностях. Влияние глобализации на культуру прав человека наиболее очевидно в появлении идей и ценностей западных цивилизаций. Наиболее из распространенных таких примеров автор приводит такие явления, как гомосексуализм, однополые браки, западную реп - музыку, стиль одежды и другие ценности. В этом контексте, культура прав человека не может быть исключена из-под влияния процессов глобализации. В связи с этим в данном процессе необходимо уделить особое внимание феномену культуры прав человека.

Автор предлагает, что основным средством защиты прав человека и культуры прав человека от негативных последствий процессов глобализации является повсеместное применение и реализация ограничений, изложенных в части 3 статьи 14 Конституции Республики Таджикистан, особенно в части «с целью обеспечения общественной морали». Этот критерий помогает предотвратить негативное влияние

процессов глобализации на культуру прав человека. Нравственность общества является неотъемлемой частью национальной культуры, и для её защиты необходимо в соответствии с установленным законодательством порядком, установить широкие ограничения на определенные права и свободы человека и гражданина, в которых западная культура противопоставляется национальной культуре.

В третьем подразделе второй главы - **«Соотношение международного и национального права в процессе глобализации»** - автор констатирует, что в процессе глобализации и интеграции особое значение приобретают вопросы соразмерности и взаимосвязи международного права и национальной правовой системы. Укрепление взаимодействия международного и внутреннего права является одним из объективных закономерностей развития права и отражает взаимоотношения государства с мировым сообществом. Автор также считает, что одной из основных тенденций развития права в процессе глобализации является взаимодействие международного права и внутреннего права, что приводит к интернационализации и гомогенизации правовых систем. Этот фактор способствует усилению верховенства международного права и укреплению его взаимосвязи с национальной правовой системой, и в этом направлении формируется две теории: теория дуализма (верховенство международного права над внутренним правом) и теория монизма (верховенство внутреннего права над международным правом).

Автор подчеркивает, что глобализация в первую очередь основана на задаче создания мирового порядка с общей целью решения глобальных проблем, обеспечения мира и безопасности и требований демократии на основе правовых норм международного права. Этот фактор привел к увеличению доминирования международного права и укреплению его взаимосвязи с национальной правовой системой. Основным фактором влияния процессов глобализации на национальную правовую систему и национальное законодательство, является признание международно-правовых актов в качестве неотъемлемой части правовой системы Республики Таджикистан. Данное положение отражено в части 3 статьи 10 Конституции Республики Таджикистан, которая выражает теорию единства взаимосвязи международного права с внутригосударственным правом, с верховенством международного права над внутренним правом. Эта ситуация создает условия для усиления влияния глобализации, принципов и норм международного права и с учетом членства государств в международных организациях, способствует сближению или схожести правовых систем.

По мнению автора, в результате процессов глобализации выполнение международных обязательств становится основой для того, чтобы общепризнанные международные нормы, включающие явления различных правовых систем, повлияли на национальную правовую систему и национальное законодательство. Процессы глобализации с учетом включения в содержание актов международного права, приобретает значение влияния и взаимозависимости национальной правовой системы. В связи с этим, в процессе глобализации под влиянием международного права происходят следующие изменения во внутригосударственном праве: изменение характера и назначения права, как регулирующего явления общественных отношений на национальном и глобальном уровнях (в зависимости от отношений транснациональных компаний, межгосударственных объединений и неправительственных организаций и др.); изменение целей, задач и обязательств, стоящих перед ним; изменение источников права; изменения в правоприменительной, право-реализующей и правоохранительной сферах и т. д.

В четвертом подразделе второй главы - **«Интеграция и её влияние на развитие национальной правовой системы Республики Таджикистан»** - автор констатирует, что в современных условиях процессы глобализации способствуют формированию интеграции во всех сферах государственной и общественной жизни, в результате чего право выступает, в качестве центрального элемента данного феномена. Интеграция в праве - сложный процесс, изучение которого дает возможность глубже понять сущность правовой системы, особенности её становления и развития в условиях процессов глобализации.

По мнению диссертанта, правовая интеграция - это сложный и многогранный процесс, суть которого заключается в сближении и консолидации правовой и законодательной систем, с целью установления единого порядка и объединения различных правовых систем. Другая особенность интеграции заключается в том, что этот процесс включает в себе единообразное регулирование общественных отношений между государствами, одинаковое разрешение споров, возникающих из правовых отношений между государствами, а также единое применение требований законодательства между государствами. Интеграция на региональном уровне и её развитие в глобальном масштабе отражает суть глобализации. Тем не менее, интеграция как определенный вид деятельности формируется под влиянием процессов глобализации, и в этом процессе рекомендательные акты требуют внесения поправок в национальное законодательство и изменения его единства.

В диссертации подчеркивается, что интеграция включает в себе общие тенденции к объединению практически всех национальных систем в единую систему, основанную на общих правовых принципах, целях и стандартах. Эту тенденцию можно увидеть, например, в сотрудничестве национальных правовых систем с международным правом. В результате интеграции подрывается независимость элементов национальной правовой системы, а их развитие происходит на основе общих принципов и общих стандартов.

Автор утверждает, что правовая интеграция в контексте процессов глобализации ведет к созданию объединенной системы и единых правил регулирования общественной жизни, созданию единого руководящего органа и ограничению государственного суверенитета. Уникальной основой возникновения интеграции международного права является активное развитие международного права и усиление его роли в регулировании межгосударственных и внутригосударственных отношений. В этой связи согласования национальных правовых систем с международным правом, охватывающая широкий спектр сфер общественной жизни, а также включение правовой системы государств в ту, или иное семейство мирового права, закладывает основу для сближения национальных правовых систем.

Автор констатирует, что основу правовой интеграции составляет деятельность международных и региональных организаций и результаты принятых ими актов. В этом контексте акты, принятые в рамках деятельности международных и региональных организаций, выступают в качестве обязательных и типовых актов для государств. Региональная правовая интеграция считается основой конвергенции национальных правовых систем и появления системы, более контролирующего уровня над национальными правовыми системами. Кроме того, интеграция правовой системы во многом осуществляется на основе обмена опытом между правовыми системами.

По мнению автора, правовая интеграция не ограничивается сближением, развитием и применением одних и тех же правовых норм, но также предполагает способы и методы толкования, общее понимание правил, правовых категорий и их одинаковое применение. В этом отношении деятельность государств в рамках объединений определенных государств и результаты их единых актов, которые имеют обязательную силу применения, а также включение правовой системы государств в ту или иную семью мирового права, закладывает основу для сближения и схождения национальных правовых систем.

В заключении представлены основные результаты диссертационного исследования, представлены теоретические аспекты, а также, автором диссертации делается ряд предложений по защите национальной правовой системы. В список использованных источников включен список нормативных правовых актов и научных трудов.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ И СУЩНОСТЬ ДИСЕРТАЦИИ ОТРАЖЕНЫ В СПИСКЕ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКА- ТЕЛЯ НАУЧНОЙ СТЕПЕНИ

Научные статьи, опубликованные в рецензируемых научных журналах, рекомендованных Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан:

[1-А]. Раҳмон, Д.С., Сафаралиев, Д.С. Чаҳонишавӣ ҳамчун ғоя ва заминаҳои таърихӣ пайдоиши он / Д.С. Сафаралиев. Д.С. Раҳмон // Ҳаёти ҳуқуқӣ (маҷаллаи илмӣ). – Душанбе, 2019. – №1 (25) – С.5-14.

[2-А]. Сафаралиев, Д.С. Чаҳонишавӣ ва таъсири он ба Ҷумҳурии Тоҷикистон (таҳлили назариявӣ-ҳуқуқӣ)» / Д.С. Сафаралиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2019. – № 3 – С. 235-240.

[3-А]. Сафаралиев, Д.С. Ҳимояи ҳуқуқи соҳибхотиёрии давлат дар раванди чаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2019. – № 4 – С. 221-220.

[4-А]. Сафарализода Д.С. Асосҳои ҳуқуқи ҳифзи манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар раванди чаҳонишавӣ / Д.С. Сафарализода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (маҷаллаи илмӣ). Силсилаи илмҳои ҷомеашиносӣ. – 2020. – № 4 – С. 259-264.

Научные статьи, опубликованные в других научных изданиях:

[5-А]. Сафаралиев, Д.С. Заминаҳои ҳуқуқи қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон / Д.С. Сафаралиев // Маводҳои Конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи «Конститутсия ва ҷавонон: имкониятҳои иштирок дар ҳаёти сиёсӣ» бахшида ба рӯзи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2018. – С. 7.

[6-А]. Сафаралиев, Д.С. Иқтисод дар раванди чаҳонишавӣ» / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 01.11.2018. – № 44 (9574). – С. 5.

[7-А]. Сафаралиев, Д.С. Забони давлатӣ дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 20.09.2018. – № 38(9568). – С. 9.

[8-А]. Сафаралиев, Д.С. Фарҳанг дар раванди ҷаҳонишавӣ» / Д.С. Сафаралиев // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 09.08.2018. – № 32 (9562). – С. 12.

[9-А]. Сафаралиев, Д.С. Соҳибхитиёрии давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ ҳайати устодону кормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019-2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ»). – Душанбе, 2019. – С. 123.

[10-А]. Сафаралиев, Д.С. Тоҷикистон дар раванди ҷаҳонишавӣ / Д.С. Сафаралиев // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба 70-умин солгарди қабули Эълومияи умумии ҳуқуқи инсон). – Душанбе, 2019. – С.196-204.

[11-А]. Сафарализода, Д.С. Ҷаҳонишавӣ ва манфиатҳои миллии Тоҷикистон / Д.С. Сафарализода // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба таҷлили рӯзи қабули Эълумияи умумии ҳуқуқи инсон). – Душанбе, 2019. – С.183 – 190.

[12-А]. Сафарализода, Д.С. Равандҳои ҷаҳонишавӣ ва вазъи муосири ҳуқуқи инсон / Д.С. Сафарализода // Маводи II-юмини конференсияи илмӣ-назариявӣ байналмилалӣ дар мавзӯи «Ҳуқуқи инсон ва ҷаҳонишавӣ» бахшида ба рӯзи ҳуқуқи инсон. – Душанбе, 2019. – С.123 – 130.

[13-А]. Сафарализода, Д. Ифротгарой ва вазъи ҷаҳони муосир / Д.С. Сафарализода // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 16.07.2020. – № 29 (9663). – С. 9.

[14-А]. Сафарализода, Д. Сурату сирати фардои ҷомеа / Д.С. Сафарализода // Ҷавонони Тоҷикистон. – Душанбе, аз 20.08.2020. – № 34 (9668). – С. 11.

ФИШУРДА

ба диссертатсияи Сафарализода Далери Сайдаҳтам дар мавзӯи «Таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқунии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон»

Калидвожаҳо: низоми ҳуқуқунии миллий, ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонишавии ҳуқуқ, ҳамгирӣ, ҳуқуқи инсон, соҳибхитӣ, ҳуқуқи байналмилалӣ, манфиатҳои миллий ва амнияти миллий, милогузори ҳуқуқӣ, байналмилалӣ, нусхасозии ҳуқуқӣ, наздиксозии ҳуқуқӣ, ягонасозии ҳуқуқӣ, мувофиқсозии ҳуқуқӣ.

Мавзӯи диссертатсияи Сафарализода Д.С. ба яке аз масоили мубрами илми ҳуқуқшиносӣ бахшида шудааст. Дар замони муосир таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба низоми ҳуқуқунии миллии давлатҳо яке аз мушкилоти асосии назарияи давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи инсон ва соҳаҳои мухталифи ҳуқуқро ташкил намуда, дар илми муосири ватанӣ ва хориҷӣ мавриди баҳсу мунозираҳои доманадор қарор гирифтааст. Пешниҳоди мафҳумҳои нави илмӣ, тавсияҳои ҷиҳати ҳифзи низоми ҳуқуқунии миллий аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ чанбаи мусбати рисолаи мазкурро ташкил медиҳад.

Хулоса ва пешниҳодҳои дар диссертатсия зикргардида барои ҳифзи низоми ҳуқуқунии миллий аз таъсири манфии равандҳои ҷаҳонишавӣ муоидат менамояд. Тавре маълум аст Тоҷикистон дар баробари дигар давлатҳо аз таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ дар канор буда наметавонад. Аз ин рӯ, мавзӯи мазкур мубрам ба ҳисоб меравад.

Рисоланавис дар таҳқиқоти худ масъалаҳои мафҳум ва моҳияти ҷаҳонишавӣ ҳамчун зухуроти таърихӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ, ҷимояи ҳуқуқунии соҳибхитӣ давлат дар раванди ҷаҳонишавӣ, манфиатҳои миллий ва таъмини амнияти миллий дар раванди ҷаҳонишавӣ (таҳлили назариявӣ-ҳуқуқӣ), таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ ба рушди низоми ҳуқуқунии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, вазъи ҳуқуқи инсон дар шароити ҷаҳонишавӣ, таносуби ҳуқуқи байналмилалӣ ва миллий дар раванди ҷаҳонишавӣ, ҳамгирӣ ва таъсири он ба рушди низоми ҳуқуқунии миллии Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳлил намулдааст.

АННОТАЦИЯ

к диссертации Сафарализода Далери Сайдахтам на тему «Влияние процессов глобализации на национальную правовую систему Республики Таджикистан».

Ключевые слова: национальная правовая система, глобализация, глобализация права, интеграция, права человека, суверенитет, международное право, национальные интересы и национальная безопасность, правовая интернационализация, правовое рецепции, правовая гармонизация, правовая стандартизация, правовая унификация, правовая имплементация.

Тема диссертации Сафарализода Д.С., посвящена одному из важнейших вопросов юриспруденции. В наше время влияние процессов глобализации на национальную правовую систему государств, является одной из основных проблем теории государства и права, прав человека и различных областей права, и широко обсуждается и оспаривается в современной отечественной и зарубежной науке. Внедрение новых научных концепций и рекомендаций по защите национальной правовой системы от последствий глобализации – является положительным аспектом диссертации.

Выводы и рекомендации, предложенные в диссертации, способствуют защите национальной правовой системы от негативных последствий процессов глобализации. Как известно, Таджикистан, как и другие страны, не может оставаться в стороне от воздействия процессов глобализации. По этой причине, настоящая тема считается актуальной.

В своей исследовательской работе диссертант раскрывает понятие и сущность глобализации как исторического, правового, экономического, политического и культурного феномена, всесторонне анализирует вопросы правовой защиты государственного суверенитета в процессе глобализации, национальные интересы и обеспечение национальной безопасности в процессе глобализации (теоретико-правовой анализ), влияния процессов глобализации на национальную правовую систему Республики Таджикистан, ситуации с правами человека в условиях глобализации, взаимосвязи международного и национально-го права в процессе глобализации, интеграции, и её влияния на развитие национальной правовой системы Республики Таджикистан.

ANNOTATION

to the dissertation of Safaralizoda Daleri Saydakhtam on the topic "The impact of globalization processes on the national legal system of the Republic of Tajikistan".

Key words: national legal system, globalization, globalization of law, integration, human rights, sovereignty, international law, national interests and national security, legal internationalization, legal reception, legal harmonization, legal standardization, legal unification, legal implementation.

The topic of the thesis of D.S.Safaralizoda is devoted to one of the most important issues of jurisprudence. In our time, the impact of globalization processes on the national legal system of states is one of the main problems of the theory of state and law, human rights and various areas of law, and is widely discussed and disputed in modern domestic and foreign science. The introduction of new scientific concepts and recommendations to protect the national legal system from the consequences of globalization is a positive aspect of the dissertation.

The conclusions and recommendations proposed in the dissertation help to protect the national legal system from the negative consequences of globalization processes. As you know, Tajikistan, like other countries, cannot stay away from the impact of globalization processes. For this reason, this topic is considered relevant.

In his research work, the dissertation student reveals the concept and essence of globalization as a historical, legal, economic, political and cultural phenomenon, comprehensively analyzes the issues of legal protection of state sovereignty in the process of globalization, national interests and ensuring national security in the process of globalization (theoretical and legal analysis), the impact of globalization processes on the national legal system of the Republic of Tajikistan, the human rights situation in the context of globalization, the relationship between international and national law in the process of globalization, integration, and its impact on the development of the national legal system of the Republic of Tajikistan.